

Logo EZ

PRIJSBELEID en ECONOMISCHE CONTROLE

Een tweetal institutioneel onderzoeken naar het handelen van de rijksoverheid met betrekking tot prijsregulering, voor zover dit werd aangestuurd door het ministerie van Economische Zaken, over de jaren 1946-1999 en naar het handelen van de Economische Controledienst en zijn voorgangers over de jaren 1946-1999.

PIVOT-rapport nr. 108

Dit rapport is een gezamenlijke uitgave van
Rijksarchiefdienst PIVOT
&
Ministerie van Economische Zaken

Tekst : dr. J.A.A.Bervoets
Vormgeving : Rijksarchiefdienst PIVOT
Illustraties : W.Küller
Druk : Drukkerij Krips b.v.

ISSN :
ISBN :

[Copyright-standaardtekst]

INHOUDSOPGAVE

1	VERANTWOORDING	4
	<i>Terminologische kanttekeningen</i>	7
2	HET PRIJSBELEID	10
2.1	LIJST VAN AFKORTINGEN	10
2.2	GESCHIEDENIS VAN HET PRIJSBELEID	11
2.2.1	<i>Regelgeving van 1939 tot 1964</i>	11
	Regelingen, ontstaan tijdens de oorlogsvoorbereiding en de bezetting, 1939-1945	11
	Regelingen ontstaan na de bevrijding	13
2.2.2	<i>Bevoegdheden</i>	17
2.2.3	<i>De geleide prijspolitiek van 1950 tot 1985.</i>	19
2.2.4	<i>Naar de afschaffing van prijsvoorschriften</i>	21
2.3	REGELGEVING	23
2.3.1	<i>Wetten</i>	23
2.3.2	<i>Nadere prijsregelingen</i>	25
	Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939	25
	Prijzenwet 1961	27
	Prijsvaststelling in het kader van de Landbouwwetgeving	31
2.4	UITVOERING	34
2.4.1	<i>Advisering en onderzoek</i>	34
2.4.2	<i>Toetsingen en toelatingen van prijzen</i>	35
	Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939	35
	Prijzenwet 1961	37
2.4.3	<i>Fonds voor de prijspolitiek</i>	38
2.4.4	<i>Prijsaanduiding</i>	39
2.5	HANDHAVING	40
2.6	BRONNEN	41
2.7	LIJST VAN ACTOREN	42
2.8	LITERATUUR	45
3	ECONOMISCHE CONTROLE	47
3.1	LIJST VAN AFKORTINGEN.	47
3.2	INLEIDING.	48
3.2.1	<i>Omschrijving van het werkterrein van de Economische Controledienst.</i>	48
3.2.2	<i>Oprichting en eerste jaren</i>	50
3.2.3	<i>Nadere bevoegdheden van de ECD</i>	53

<i>Met betrekking tot kosten gezondheidszorg</i>	55
3.3 HANDELINGEN	57
3.3.1 <i>Algemeen beleid</i>	57
3.3.2 <i>Controle op de vestigingswet bedrijven en op de detailhandel</i>	61
3.3.3 <i>Controle op de prijzen</i>	63
bijzondere beleidsadviezen	64
Uitvoering en handhaving	65
3.3.4 <i>Controle op afbetalings- en kredietregelingen.</i>	68
3.3.5 <i>Controle op de binnenlandse handel tijdens de uitvoering van de distributiewet.</i>	70
3.3.6 <i>Kartelcontrole.</i>	71
3.3.7 <i>Handhaving industriële eigendom.</i>	73
3.3.8 <i>Handelingen met betrekking tot het bank- en verzekeringswezen.</i>	74
3.3.9 <i>Controle op faillissementen.</i>	76
3.4 LITERATUUR.	77
4 NOTEN BIJ HET RAPPORT PRIJSBELEID	79

1 VERANTWOORDING

De hier onderzochte deelterreinen maken deel uit van een groter beleidsterrein, het economische verkeer, dat tegenwoordig gericht is op de bevordering van de vrije marktwerking. Doel is de regeling van de vereiste goede economische omgangsvormen. Het gehele onderzoek beslaat de volgende deelterreinen:

- Mededingingsbeleid op privaatrechtelijk niveau (garantie van industriële eigendom) en op publiekrechtelijk niveau (regelgeving met betrekking tot economische mededinging (PIVOT-rapport 94: *Mededingingsbeleid*);
- De vraag of het rijk zelf mag ingrijpen op het gebied van prijzen en de distributie van goederen ofwel het prijsbeleid van het ministerie (in dit rapport onder hoofdstuk 2);
- Consumentenbescherming, waaronder het consumentenkrediet (PIVOT-rapport 94: *Mededingingsbeleid*);
- De economische controle (in dit rapport onder hoofdstuk 3).

Om praktische redenen zijn de twee onderzoeksresultaten inzake prijsbeleid en economische controle in één rapport samengebundeld. Samen met de rapporten 91 en 94 vormen de vier rapporten gezamenlijk een overzicht van het beleidsterrein marktwerking of van de bemoeienis van de rijksoverheid met het economisch verkeer.

In de loop van deze eeuw zijn op het gebied van economisch verkeer heeft de rechterlijke macht een belangrijke rol gespeeld bij de formulering van rechtsregels met betrekking tot het economisch verkeer. Een belangrijke uitspraak is het Cohen-Lindenbaum-arrest van de Hoge Raad van 31 januari 1919 waarbij bepaalde vormen van bedrijfsspionage ook al wordt daarmee geen wet overtreden, als een onrechtmatige daad dient te worden beschouwd, omdat ze “indruischt [...] tegen de goede zeden [of] tegen de zorgvuldigheid, die in het maatschappelijk verkeer betaamt ten aanzien van een anders persoonlijk goed”¹. Het economisch verkeer behoeft dus niet alleen door het beleid van de rijksoverheid te worden aangestuurd maar kan ook worden geregeld door afspraken in de samenleving die als algemeen aanvaarde normen worden beschouwd.

De overheid overweegt bij de vaststelling van zijn regelgeving een keuze uit de volgende instrumenten:

- * Civielrechtelijke bepalingen, waarbij gerechtelijke uitspraken nader in de wetgeving worden verwerkt of regels worden gewijzigd om misstanden tegen te gaan.
- * Strafrechtelijke bepalingen, waarbij sprake is van verbod of gebod op straffe van boete of gevangenisstraf. Voor de opsporing van de

overtredingen van deze bepalingen op publiekrechtelijk terrein worden soms bepaalde organen aangewezen. In deze context is dat:

- de Economische Controledienst ECD. [De handelingen van de ECD worden in een afzonderlijk hoofdstuk besproken].

Voor opzettelijke overtredingen op privaatrechtelijk terrein, zoals de Auteurswet kan de strafrechter optreden. Daarnaast kan bij de burgerlijke rechter schadevergoeding worden gevorderd.

* Administratieve maatregelen, waarbij aan een overheidsinstelling of daartoe aangewezen instelling van openbaar gezag een bevoegdheid wordt toegekend tot:

- het verlenen van vergunningen dan wel vrijstellingen of ontheffingen van de gestelde ge- of verboden,
- het treffen van sancties op overtredingen.

Het beleid ten aanzien van het economisch verkeer bestaat uit afwegingen over de wenselijkheid en/of noodzaak en de effectiviteit van deze maatregelen. Deze afwegingen worden mede aangestuurd door internationale verdragen, regelgeving door de Benelux Unie (vanaf 1950) en door de verschillende Europese verdragsgemeenschappen. Met name de Europese Economische Gemeenschap vanaf 1958, die uitgroeide tot de Europese Unie heeft op deze ontwikkelingen grote invloed gehad. De motivaties tot keuze van de diverse beleidsinstrumenten zal in de deelrapporten nader worden uiteengezet.

De handhaving van behoorlijk economisch verkeer vertoont raakpunten met beleidsterreinen van verschillende ministeries. Handelingen die in strijd zijn met behoorlijk economisch verkeer kunnen als economische misdrijven worden aangemerkt. Een en ander is daadwerkelijk gebeurd in art. 1 van het Besluit berechting economische delicten, Stb 1944, E 135 dat werd vervangen door de Wet op de economische delicten, Stb. 1951, 214. De daarin omschreven handelingen zijn strafbare handelingen van ondernemingen. De vaststelling van de strafbaarheid geschiedt of is geschied in het kader van beleidsterreinen van verschillende ministeries, zoals:

- Sociale Zaken (handelingen in strijd met de arbeidswetgeving),
- Landbouw (handelingen in strijd met bepalingen op het gebied van landbouwproductie),
- Volksgezondheid (handelingen in strijd met de Warenwet en veiligheidsvoorschriften),
- Milieubeheer (handelingen in strijd met milieuvoorschriften),
- Financiën (handelingen in strijd met de Belastingwet en de Bankwet),
- Justitie (al dan niet met het bovenstaande samenvallende handelingen die voorkomen in het Wetboek van Strafrecht, met name fraude).

In het deelonderzoek Prijsbeleid worden de handelingen van het ministerie van Economische Zaken beschreven ter beïnvloeding van de prijsvorming binnen de Nederlandse economische markt over de periode 1945-1998. Het beleid, dat betrekking heeft op de maxima en minima van goederenprijzen ontwikkelt zich binnen deze periode van nagenoeg totale prijsbeheersing door de overheid tot maximale deregulering.² Uitgangspunt van het prijsbeleid is de bevoegdheid van de rijksoverheid om in bijzondere omstandigheden te kunnen ingrijpen, en wel op momenten waarop de markt niet toereikend blijkt te zijn voor de distributie van goederen. Daarom zal in dit hoofdstuk ook de regelgeving ten aanzien van de goederendistributie in bijzondere omstandigheden ter sprake komen, een regelgeving die daadwerkelijk is toegepast in de periode 1946-1952, en naderhand incidenteel bij de distributie van brandstoffen in 1956 en 1974.

Vatten we de bevoegdheden van de minister en de directeur-generaal van de prijzen samen, dan mogen we vaststellen dat de minister bevoegd is besluiten of regelingen van algemene strekking uit te vaardigen en dat de DG beslissingen mag nemen in individuele gevallen (prijsvaststellingsbesluiten en ontheffingen).

Dit deelonderzoek beperkt zich tot het rechtstreekse overheidsingrijpen op de prijsvorming, waarbij zij in Nederland rechtstreeks de (grenzen van) prijzen vaststelt door middel van regelgeving en aanwijzingen. Buiten dit onderzoek valt derhalve het optreden van de rijksoverheid tegen prijsvoorschriften vanuit het bedrijfsleven (bijvoorbeeld: verticale prijsbindingafspraken van kartels). Dit – indirecte - onderdeel van de prijsvorming wordt geregeld door de antikartelwetgeving en de wetgeving tot waarborging van de vrije economische mededinging (zie hiervoor PIVOT-rapport 94: *Economische Mededinging*). Ook de prijsvorming voor zover die bepaald wordt door in- en uitvoerverdragen en internationale afspraken (WTO, grondstoffenorganen van de VN) vallen buiten dit onderzoek: PIVOT-rapporten inzake de buitenlandse economische betrekkingen die tot die afspraken hebben geleid en de in- en uitvoerregelingen zullen gereed zijn in 2001. Dit hoofdstuk vertoont raakpunten met de volgende beleidsterreinen:

- regelgeving ten aanzien van de huurprijs van woningen, vanaf 1948 ook, en vanaf de Huurwet 1950 definitief geregeld als een onderdeel van de volkshuisvesting (PIVOT-rapport *Volkshuisvesting*, gereed in 2001).
- de bevoegdheden van het ministerie van Landbouw inzake de vaststelling van prijzen in het kader van de voedselvoorziening, mede vastgesteld door de Landbouwcrisiswet 1933 en het Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941. Sinds 1958 kan de minister van Landbouw regels stellen ten aanzien van de prijzen van landbouwproducten (Landbouwwet art. 17). Een en ander wordt nader onderzocht in het onderzoek met betrekking tot het landbouwstructuurbeleid. De minister van Economische zaken speelt hierbij een rol wanneer het prijsbeleid inzake landbouwproducten een concurrentiebeperking inhoudt voor industriële of handelsondernemingen.

- regelgeving ten aanzien van de afbetalingsregelingen, nader omschreven in het PIVOT-rapport 91: *Consumentenbeleid*.
- regelgeving ten aanzien van het inkomensbeleid van vrije beroepsoefenaren en van het inkomensbeleid als zodanig door het ministerie van Sociale Zaken.

Het specifieke prijsbeleid in de zin van dit onderzoek wordt op dit moment niet actief voortgezet. Regels met betrekking tot prijzen worden gehandhaafd voor zover zij voorschriften bevatten over de prijsaanduiding, hetgeen van meet af aan is gezien als een onderdeel van het consumentenbeleid. Voor het overige heeft het rijk pas bevoegdheden om in te grijpen in vastgestelde en geproclameerde noodsituaties, in welk geval er sprake is van crisistredenen. Het onderzoek naar het prijsbeleid van het rijk is daarom met dit rapport voorlopig afgesloten.

Het rapport Economische Controledienst beschrijft het optreden van de ECD met betrekking tot het economische verkeer en onregelmatigheden in de economische markt en wordt beschreven in een afzonderlijk deelrapport onder de titel, dat het tweede deel van dit boek vormt. In dit rapport komen de handelingen van de ECD ter sprake voor zover zij betrekking hebben op de marktwerking en de binnenlandse handel. Handelingen waarbij de ECD een taak uitoefent ter ondersteuning van de warencontrole ingevolge de Warenwet of waarbij zij de controle op de in- en uitvoerregelingen ondersteunt, zijn eveneens beschreven in andere PIVOT-rapporten, die momenteel in voorbereiding zijn en naar verwachting in 2001 gereed komen.

Het onderzoek van beide rapporten is gebaseerd op desktop-research. Belangrijke bronnen zijn wet- en regelgeving, rijksbegrotingen, beleidsdocumenten, jaarverslagen, brochures, literatuur. Hierbij dient te worden aangetekend dat door diverse ambtenaren in het verleden uitvoerig rechtswetenschappelijk onderzoek is verricht, die mede als uitleg kunnen dienen voor de administratieve processen van hun dienst. Ook is archiefonderzoek verricht in de reeds overgedragen bestanden in het Algemeen Rijksarchief. Daarnaast werden gegevens gecontroleerd door contacten met beleidsmedewerkers, waarbij in het bijzonder dank moet worden betuigd aan de kritische opmerkingen van mr. E Bothof inzake het prijsbeleid en mr. J. de Groot en zijn medewerkers over het werk van de Economische Controledienst.

Om technische redenen zijn de annotaties die behoren bij het rapport inzake het prijsbeleid achterin het rapport geplaatst.

Terminologische kanttekeningen

Binnen het ministerie van Economische Zaken hebben zich in de periode waarover dit rapport gaat terminologische verschuivingen voorgedaan in de definitie van een aantal begrippen. De definities in dit rapport, opgemaakt in overeenstemming met de regelgeving tijdens de opstelling van dit rapport kunnen daarom afwijken van de oorspronkelijke definities van de wetgevers. Vandaar dat in deze inleiding een aantal definities worden vastgelegd die van belang kunnen zijn voor de uitleg van een aantal begrippen of voor de betekenis van het gegevensbeheer. Bij de aanhaling van vastgestelde regels wordt in dit rapport de oorspronkelijke terminologie gebruikt.

Bedrijf: de gespecificeerde en soms per vergunning toegelaten werkzaamheden van een onderneming. Paradigma: 'Voor de uitoefening van dit bedrijf is een vestigingsvergunning vereist'. Voor het begrip 'bedrijf' als synoniem voor onderneming wordt de term onderneming gebruikt.

Beschikking: In art. 1.3 van de Algemene Wet Bestuursrecht wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten overheidsbeslissingen:

- Besluiten van algemene strekking, in de vorm van wetten, AMVB's en (ministeriële) regelingen, ofwel schriftelijk vastgelegde "publiekrechtelijke rechtshandelingen".
- Beschikkingen ten aanzien van individuele gevallen in afzonderlijke situaties.
- Beleidsregels, ofwel een bij besluit vastgestelde algemene regel, niet zijnde een algemeen verbindend voorschrift, omtrent de afweging van belangen, de vaststelling van feiten of de uitleg van wettelijke voorschriften bij de uitoefening van een bevoegdheid. In het jargon spreekt men ook wel eens van "uitvoeringsregels".

Dit terminologische onderscheid is vooral van belang voor het onderscheid tussen beleidsbepaling en uitvoering en kan van nut zijn voor de selectie van het gegevensbeheer. In het overleg met de administratie komt dit terminologisch onderscheid dan ook herhaaldelijk voor.

In de regelgeving van het verleden zijn deze termen niet altijd op dezelfde manier en soms zelfs in omgekeerde zin gehanteerd. Niet zelden treft men in oudere wetteksten de term "beschikking" aan waar feitelijk besluiten van algemene strekking zijn bedoeld. De termen *prijsbeschikking* (= algemene regeling inzake prijzen of prijscalculaties), *prijsbesluit* (= individuele ontheffing voor een bepaalde partij goederen van de regels gesteld in een prijsbeschikking) en *prijsstelling* (= dispensatie van een onderneming van prijsvoorschriften), die ook in de correspondentie van de ECD voorkomen, zijn hiervan de meest beruchte voorbeelden: de prijsvoorschriften van 1945 tot 1961 zijn niet zelden een amalga van besluiten en beleidsregels geweest.³ Van 1961 tot 1993 (de facto: 1985) werden alle vastgestelde prijsregelingen als *prijsbeschikking* in de

Staatscourant gepubliceerd. In de omschrijving van de handelingen wordt deze verouderde terminologie naar de termen, zoals omschreven in de Algemene Wet Bestuursrecht, herleid. Men vindt dus in de *omschrijving* van handelingen vaak de term regelingen, waar in de aangehaalde stukken sprake is van “beschikking”.

Onderneming: De (organisatie van een) inrichting, waarin een of meerdere bedrijven worden uitgeoefend. Het begrip onderneming wordt juridisch onderscheiden van het begrip bedrijf.

Regeling, ministeriële regeling. Ministerieel besluit van algemene strekking met voorschriften ter uitvoering van een bepaald beleidsinstrument, gepubliceerd in de *Staatscourant*. Deze term heeft ook betrekking op allerlei in de *Staatscourant* gepubliceerde “beschikkingen” uit de periode 1945-1993, die algemene regelingen behelzen. Regelingen van deze strekking kunnen door belanghebbenden bij de rechter worden aangevochten.

EINDNOTEN VERANTWOORDING:

¹ Nederlands Juristenblad 1919, 161

¹ Actuele literatuur over prijsbeleid of prijzenpolitiek beschrijft uitsluitend of in hoofdzaak de handelingen van ondernemers van bedrijven en processen binnen de vrije economische marktwerking.

¹ Zie de uitleg van Z.W. van der Zant

2 HET PRIJSBELEID

2.1 LIJST VAN AFKORTINGEN

ECD	Economische Controledienst
ESB	Economisch-Statistische Berichten
WED	Wet op de Economische Delicten
DG	Directeur/directoraat-generaal
AMVB	Algemene maatregel van bestuur
Stb	Staatsblad
Stcr	Staatscourant
SER	Sociaal-Economische Raad
MG	Militair Gezag
Vb	<i>Verordeningblad voor de bezette gebieden</i>
HdTK	Handelingen der Tweede Kamer
MVT	Memorie van Toelichting
TVVS	Tijdschrift voor
AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
HR	Hoge Raad
Pb EG	Publicatieblad van de Europese (Economische) Gemeenschap
PBO	Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie

2.2 Geschiedenis van het prijsbeleid

2.2.1 Regelgeving van 1939 tot 1964

Regelingen, ontstaan tijdens de oorlogsvoorbereiding en de bezetting, 1939-1945

Gedurende verschillende perioden vóór de Tweede Wereldoorlog heeft de Nederlandse overheid over de bevoegdheid beschikt in te grijpen op het gebied van de prijsvorming. Vanaf 1939 werd deze bevoegdheid permanent. Als maatregel bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vaardigde de regering een wet uit, “teneinde de opdrijving van prijzen van goederen en diensten alsmede het hamsteren van goederen in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden te voorkomen”, de Prijsopdrivings- en Hamsterwet. Krachtens deze wet kon de minister van Economische Zaken maximumprijzen vaststellen voor de verkoop of verhuur van “de door hem aangewezen goederen”.⁴ Deze wet was bedoeld om onverantwoorde prijsverhoging en voorraadvorming te voorkomen in een tijd van dreigende schaarste. De wet werd bij beschikking van 24 mei 1943 door de toenmalige Secretaris-generaal voor Handel, Nijverheid en Landbouw ingetrokken, maar deze intrekking werd krachtens artikel 1 van de Verordening Prijzen van de Chef van de staf Militair Gezag met ingang van 5 mei 1945 weer ongedaan gemaakt. De wet van 1939 is dus na de bevrijding geldig gebleven.

Op 10 mei 1940 werd op grond van deze wet door de minister een algemene prijsstop afgekondigd. Deze prijsstop werd tijdens de bezetting bevestigd door de Prijzenbeschikking nr. 1 van 1 juli 1940.⁵ Deze prijsstop had betrekking op goederen, verhandeld op de binnenlandse markt. Maar deze regeling opende tevens de mogelijkheid ontheffing voor de prijsstop aan te vragen, een stelsel dat tot ook na de oorlog in de regelgeving is vastgelegd. In de Detailprijzenbeschikking van 11 juli 1940⁶ werd vastgelegd dat prijsverhogingen bij de fabrikant of groothandel automatisch door de detailhandel konden worden doorberekend aan de consument. De regeling werd bovendien doorkruist door tal van prijsvoorschriften voor allerlei soorten goederen, die als uitzondering golden voor de Prijzenbeschikking 1940. Deze prijsvoorschriften, die ook na de bevrijding bij honderden werden uitgevaardigd, konden de volgende aanwijzingen bevatten:

- een vastgestelde maximumprijs in exacte vorm, vastgesteld vanaf de fabrikant tot de gebruiker, die vooral van toepassing was voor in Nederland gewonnen grondstoffen, min of meer gestandaardiseerde halffabrikaten of eindproducten, (zoals veel levensmiddelen, elektrische artikelen en huisraad).
- een aanwijzing voor het berekenen van prijzen of “calculatiebeschikking” voor te importeren goederen waarvoor de prijs marktgevoelig is. Dit geldt met name

voor veel textiel, lederen producten en meubels. Bij deze voorschriften wordt een berekeningsschema gevoegd dat in zijn eenvoudigste vorm (!) de volgende gegevens bevat:

- * werkelijk betaalde (wettelijk geoorloofde) grondstof en materiaalprijs,
- * werkelijk betaalde (wettelijk geoorloofde) arbeidslonen,
- * opslag (o.a. doorberekening indirecte kosten), te berekenen volgens aanwijzingen,
- * verschuldigde omzetbelasting.

Aan een prijsvoorschrift kan een administratievoorschrift worden toegevoegd, waarbij aanwijzingen kunnen worden gegeven voor de opstelling van facturen aan de klant. Dit is bijvoorbeeld gebeurd bij het interlokaal vrachtvervoer van partijgoederen.

- een administratievoorschrift voor branches. Voor de industrie en de groothandel kunnen ook administratievoorschriften opgesteld door de z.g. Woltersomse organisatie van bedrijfsgroepen. Zo is aan de Hoofdgroep Industrie de bevoegdheid toegekend bij verordening administratievoorschriften vast te stellen. Hieruit is de Verordening algemene administratieplicht industrie voortgekomen, waarin in achttien artikelen wordt voorgeschreven hoe een kostprijsadministratie dient te worden opgezet.⁷

Deze laatste twee regelingen werden wettelijk mogelijk gemaakt door het Prijsvormingsbesluit 1941 (Vb 167). Hierin werd aan de ondernemingen de verplichting opgelegd hun prijsvorming zodanig te administreren dat gedurende twee jaar de totstandkoming van hun prijzen en de vaststelling van de hoogte op elk moment op eenvoudige wijze kon worden gecontroleerd. In de Staatscourant van 11 april 1942 werden richtlijnen voor de prijsvaststelling gepubliceerd.⁸ Deze richtlijnen hadden geen rechtskracht maar dienden slechts om aan het bedrijfsleven aan te geven op welke wijze de ambtenaren gewoonlijk hun calculaties toepasten.

In nagenoeg alle prijsvoorschriften is een bepaling opgenomen, waarbij de bevoegde instantie tot het vaststellen van prijsvoorschriften ontheffing van het prijsvoorschrift kan verlenen of afwijkingen van deze voorschriften kan toestaan. Een dergelijke beslissing wordt prijsvaststelling genoemd. Deze prijsvaststellingen worden door de ambtenaren van een specifieke nummering voorzien “volgens een bepaalde code, die alleen aan de ingewijde ambtenaren bekend was.”⁹ Een prijsvaststelling blijft gelden zolang het prijsvoorschrift van kracht is; wordt het voorschrift vervangen - hetgeen in bepaalde branches nogal frequent gebeurde! - dan wordt in het nieuwe voorschrift een bepaling opgenomen over de reeds toegelaten uitzonderingen. Gebeurt dit niet, dan ging men er stilzwijgend van uit dat met de oude regeling ook alle ontheffingen of prijsvaststellingen waren komen te vervallen.

Op 24 april 1941 werd een *Prijsaanduidingsbesluit* afgekondigd.¹⁰ Dit besluit schrijft aan kleinhandelaren voor dat alle goederen op voorhand van een prijsopschrift dienen te

worden voorzien, dat er een prijslijst zichtbaar moet zijn. In het Uitvoeringsvoorschrift prijsaanduiding uitgestalde goederen wordt bepaald dat uitgestalde waar van een prijskaartje dient te worden voorzien. Op deze besluiten volgden tal van branchegerichte prijsaanduidingsregelingen ten aanzien van afzonderlijke diensten of goederen. In de motivatie van dit besluit werd met name het belang van de consument genoemd. De regelgeving met betrekking tot de prijsaanduiding is later verbonden is aan bevoegdheden van het rijk, toegekend door de Prijzenwet. Ze heeft strafrechtelijke consequenties, maar behalve werk voor de economische controlediensten geen administratieve gevolgen.

Regelingen ontstaan na de bevrijding

De Verordening Prijzen, van kracht voor geheel Nederland sedert 5 mei 1945 verklaarde dat alle besluiten, regelingen en voorschriften met betrekking tot de prijzen werden beschouwd als regelingen, die tot stand waren gekomen krachtens art. 3 en 4 van de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939, die immers aan de minister de bevoegdheid toekende om prijzen vast te stellen en regels daarvoor op te stellen.

Hieronder vielen:

de Prijzenbeschikking 1940,
de Detailprijzenbeschikking,
het Landbouwprijzenbesluit 1940,
het Huurprijsbesluit 1940, in 1950 vervangen door de Huurwet,¹¹
het Vervoerprijsbesluit 1940,
het Besluit inzake de benoeming van een Gemachtigde voor de prijzen en de Organisatiebeschikking Prijsbeheersing, met dien verstande dat de Gemachtigde geen straf- of tuchtrechtelijke bevoegdheden meer worden toegekend,
het Besluit Doorberekening van omzet en invoerbelasting van 30 april 1941,
het Prijsvormingsbesluit 1941, met uitzondering van enkele voor de bezetter karakteristieke strafbepalingen,
de Eerste Uitvoeringsbeschikking van het Prijsvormingsbesluit, met uitzondering van enkele organisatorische bepalingen,
het Prijsaanduidingsbesluit 1941,
de Prijzenbeschikking gebruikte goederen no. 1,
het Prijsvoorschrift overdracht van goederen door stilgelegde bedrijven 1943 no. 1,
het Uitvoeringsvoorschrift van het Prijsvormingsbesluit.

Ook bleven alle prijsvoorschriften gehandhaafd, met uitzondering van door de bezetter vastgestelde bepalingen inzake de uitvoer naar Duitsland en Duits geachte gebieden.

Op 4 juni 1945 kondigde de minister van Handel, Nijverheid en Landbouw opnieuw een prijsstop af.¹² Deze regeling betekende geen wijziging in de bestaande wetgeving, maar was slechts bedoeld om de bevoegdheden inzake prijsvoorschriften, ontheffingen e.d., tot dan toe berustend bij de bezetter of bij het Militair Gezag, aan de minister en dus aan

de reguliere regering toe te kennen: de regering gebruikte immers de alsdan geldende regels als motivatie van zijn beslissingen voor ontheffingsaanvragen van deze stop.¹³ Het tijdens de bezetting ontstane stelsel werd geleidelijk vervangen door nieuwe regels van het ministerie van Economische Zaken, die in de periode 1946-1947 werden opgesteld. De daarbij behorende bevoegdheden werden nader geregeld in de Beschikking Geldende Prijzenbeschikkingen van 8 november 1944 en later bekrachtigd bij de Wet betreffende wettelijke maatregelen op het gebied van prijzen voor goederen of diensten, Stb. 1946, G 116, die van kracht was op de datum waarop de staat van oorlog in Nederland werd opgeheven. De prijzen met betrekking tot landbouwproducten en voedingsmiddelen werden vastgesteld door de productschappen, die daarvoor krachtens het Organisatiebesluit Voedselvoorziening de bevoegdheid hadden gekregen. Dit besluit - waarop in een volgende paragraaf nader wordt ingegaan - is ingetrokken toen de Landbouwwet 1958 van kracht werd, waarbij ook aan de minister van Landbouw een rol in het prijsbeleid werd toegekend. Ook nadien kunnen de productschappen - op grond van door de ministeries van Landbouw en Economische Zaken toegekende bevoegdheden: zij kunnen namelijk "medewerking vorderen" - een rol spelen in het prijsbeleid. Deze rol komt, zoals eerder gesteld, in dit rapport slechts zijdelings ter sprake. De hieronder beschreven maatregelen zijn dus hoofdzakelijk afkomstig van het ministerie van Economische Zaken.

De prijsbeschikking nr. 1 van 1940 bleef dus formeel van kracht, maar werd met name "uitgehouden" door de volgende bepalingen:

- 1 De Prijsbeschikking invoergoederen 1947, Stcrt. 80. Dit besluit schrijft een calculatieschema voor, waarbij de prijsberekening wordt vastgesteld aan de hand van:
  - de inkoopprijs, voor zover wettelijk geoorloofd, zoals die in januari 1940 zou zijn (dus niet: de werkelijke inkoopprijs, voorgeval het product eerder zou zijn ingekocht!),
  - de veronderstelde "conjunctuurwinst", berekend in het eerste kwartaal van 1940, vermeerderd met 20%,
  - de omzetbelasting.Het besluit kon slechts betrekking hebben op regelmatig ingevoerde goederen waarvoor geen andere prijsvoorschriften bestonden en die als zodanig vergelijkbaar waren.
- 2 De Prijzenbeschikking Detailhandel werd vervangen door de Prijzenbeschikking Handelsmarges 1947, Stcrt. 50. In dit besluit werd een gelijkaardige formule gehanteerd voor de berekening van verkoopprijzen door groot- en kleinhandelaren. Hierop werd een uitzonderings-'beschikking' uitgevaardigd voor bepaalde goederen, waarbij geen winstmarge van 20% mocht worden berekend.
- 3 De Prijzenbeschikking voor Fabrikanten 1947, Stcrt. 50. In dit besluit werd een calculatieschema vastgesteld voor de kostprijs van het product, bestaande uit:

- de inkoopprijs van de grondstoffen,
- de voor de vervaardiging betaalde lonen en sociale lasten die onmiddellijk aanwijsbaar op het product drukken,
- overige kosten, aangegeven in de Richtlijnen voor de prijsvaststelling (die nu dus wel een 'pseudo-wettelijke' - maar uiteindelijk niet door de rechter erkende¹⁴ - status voor alle industriële branches scheen te hebben gekregen!), met uitzondering van de rente,
- een opslag van rente en winst met ten hoogste 5%.

Daarnaast werden tal van bijzondere voorschriften in de vorm van 'prijsbeschikkingen' vastgesteld, met name:

- voor de diensten van bepaalde ambachtsgroepen. Ook hiervoor worden calculatieschema's voorgeschreven.
- voor als 'utilitygoederen' aangemerkte waar. Hiervoor worden nu eens maximumprijzen, dan weer 'plafondprijzen' vastgesteld, d.w.z. prijzen die volgens een calculatiesysteem berekend *moesten* worden maar daarbij een bepaald maximum niet te boven mochten gaan. Voorbeelden van utilitygoederen zijn: huishoudelijk glas- en aardewerk, metalen en houten huishoudelijke artikelen, textiel, rijwielen en meubelen.¹⁵
- doorberekenings-'beschikkingen' voor consentgelden, voor omzet- en invoerbelastingen en weeldebelasting. Hierbij werd vastgesteld dat de met ingang van 1 juni 1947 verhoogde omzet- en invoerbelasting niet in de prijzen doorberekend mochten worden. Daarnaast beschikte de minister dat voor z.g. utilitygoederen gehele vrijstelling van omzetbelasting bij doorverkoop aan andere ondernemers werd toegekend en een verlaagde omzetbelasting bij verkoop aan gebruikers.

Inmiddels werd de prijsregeling ook toegepast als instrument om - ter voorbereiding van nadere regelgeving - op specifieke terreinen sturend op te treden. Het betreft hier met name:

- Kosten met betrekking tot verhuur (Dit gold tot de invoering van de Huurwet 1950 zowel voor woonruimten als bedrijfsruimten.
  - De huurprijsuitvoeringsbeschikking, Stcrt.1947, 242. In het besluit wordt de aan verhuurder de mogelijkheid geopend de huur te verhogen indien zijn huurder een deel van zijn perceel aan een onderhuurder heeft verhuurd.
  - De huurprijsuitvoeringsbeschikking, Stcrt.1949, 174, staat aan de verhuurder toe om de verschillen tussen kosten van de waterleiding tussen 1940 en 1949 aan de huurder te verhalen.

Vanaf 1950 werd de huurprijs voor woningen geregeld door de Huurwet, ingediend door het ministerie van Volkshuisvesting en Wederopbouw. De handelingen met betrekking tot het huurbeleid van dit ministerie zijn beschreven in het te verschijnen PIVOT-rapport inzake Volkshuisvesting (gerekend in 2001).

- Regelingen met betrekking tot verkoop op afbetaling, zoals vastgesteld in de Prijsbeschikking verkoop op afbetaling 1948. Door de gelijkstelling van de prijs waarvoor een goed dat op afbetaling wordt verkocht met die van de contante waarde probeerde de minister althans één misstand op dat terrein te bestrijden, namelijk dat men de basisprijs van een product verhoogde wanneer hiervoor een afbetalingsregeling werd getroffen. Het zou tot 1961 duren totdat een definitieve regeling inzake afbetaling paal en perk stelde aan door leveranciers opgelegde prijsverhogingen in de vorm van “opcenten”, “(administratieve) onkosten”, e.d.¹⁶.

Inmiddels kwam in 1948 de door het Marshallplan geïnitieerde hulpverlening op gang die ook zijn uitwerking had op het prijsbeleid. Vanaf 1949 werden als gevolg van de afnemende schaarste op de goederenmarkt tal van prijsvoorschriften vervangen door z.g. vrijlatingsbeschikkingen. Deze besluiten waren noodzakelijk omdat intrekking van specifieke prijsvoorschriften niet tot de gewenste liberalisatie zou leiden: de goederen zouden automatisch onder de algemene prijsbeschikkingen komen te vallen. Een belangrijk voorschrift is de Prijzenbeschikking voedselvoorziening van 22 maart 1949, waarin alle prijsvoorschriften met betrekking tot de voedselvoorziening kwamen te vervallen. Hierbij was echter wel “prijsofdrijving” verboden, de Prijsofdrijving- en Hamsterwet 1939 was immers nog van kracht! Wat dit inhield was voortaan een zaak voor de Tuchtrector voor de prijzen, en vanaf 1952 voor de economische politierechter: dergelijke kwesties kwamen pas aan de orde wanneer belanghebbenden dermate serieuze klachten hadden ingediend, dat opsporingsambtenaren als van de - pas opgerichte - Economische Controledienst het nodig achtten om in te grijpen.

In verband met de devaluatie van de gulden werd in september 1949 een nieuwe Beschikking prijsstop afgekondigd (Stcrt. 183). Hierin werden de prijzen van 17 september 1949 bindend voorgeschreven voor goederen die tevoren werden vrijgelaten. Hierop volgde een achttal genummerde uitzonderingsbeschikkingen, die het gedeeltelijk bevrozen van het prijspeil langzamerhand weer ongedaan maakten. Het gold hier met name goederen van buitenlandse herkomst, waarvan de prijs inmiddels ook in het land van herkomst gestegen was. Op 13 november 1949 werd bovendien een Uitzonderingsbeschikking voedselvoorziening uitgevaardigd (Stcrt. 222). In 1950 werd nog een Prijzenbeschikking handelsmarges textielgoederen vastgesteld, die in feite een calculatievoorschrift inhield.

2.2.2 *Bevoegdheden*

Tot het vaststellen van prijzen was de minister van Economische Zaken bevoegd, ingevolge de Prijsopdrivings- en Hamsterwet, die per 1 mei 1945 weer in werking trad. Hierbij moet worden aangetekend dat tijdens de totstandkoming van deze wet de minister ook landbouw in zijn portefeuille had, zodat de wet ook van toepassing kon zijn op de voedselvoorziening.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden er echter een aantal lichamen in werking waarvan de organisatie ook na de bevrijding zijn sporen zou nalaten. Dat waren:

- De Gemachtigde voor de prijzen, benoemd bij Verordening 23/1940 (Vb 39). Hij had de bevoegdheid algemene richtlijnen voor de prijsvorming vast te stellen en speciale aanwijzingen te geven aan beambten die met de behandeling van prijsaangelegenheden zijn belast. In de verordening 1942, nr. 115 krijgt hij de bevoegdheid alle rechtsvoorschriften en uitvoeringsvoorschriften voor de prijzen vast te stellen. Hij is dus de sturende ambtenaar met betrekking tot alle departementen. De Gemachtigde had ook opsporingsbevoegdheden en kon zelfs rechtspraak plegen.
- De product- en bedrijfsgroepen, daartoe gedelegeerd door de Secretaris-generaal van het Departement van Landbouw en Visserij (SG), krachtens het Organisatiebesluit voedselvoorziening de bevoegdheid toegewezen gekregen tot het vaststellen van prijzen van voedingsmiddelen. In het Besluit verordenende bevoegdheid voedselvoorziening van 24 september 1943 (Stcrt. 186) is bepaald dat prijsverordeningen van deze organisaties moeten worden voorgelegd aan de SG, op voordracht van de directeur-generaal voor de voedselvoorziening.
- Het prijzenbureau voor onroerende zaken, dat bevoegd was om op verzoek een afwijkende huurprijs vast te stellen ingevolge het Huurprijsuitvoeringsbesluit 1941 (Stcrt. 236).

Na mei 1945 gingen de bevoegdheden van de Gemachtigde voor de Prijzen over naar het ministerie van Economische Zaken. Zijn taak werd overgenomen door de directeur-generaal van de Prijzen. Deze stelde de prijsvoorschriften op, waarna zij door de minister werden vastgesteld en uitgevaardigd. Bestonden deze prijsvoorschriften uit calculatievoorschriften, dan hield dit in dat de calculaties ter toetsing aan het directoraat-generaal van de prijzen moesten worden voorgelegd. De prijzen op het gebied van de voedselvoorziening werden tot de vrijstelling in 1949 uitgevaardigd door de besturen van de bedrijfsschappen. Voor het overige gold de prijsvaststelling voor de goederen die ook onder ministeries als Landbouw en Verkeer en Waterstaat vielen. De minister kon, voor zover het prijsvoorschrift daarvoor ruimte gaf, sancties opleggen door bij verkeerd ingediende calculaties zelf een door het voorschrift vastgestelde (lage)

prijs vast te stellen. De minister kon bovendien ontheffing verlenen door voor bepaalde goederen een prijsvoorschrift in te trekken; een dergelijke ontheffing werd in de Staatscourant gepubliceerd. Bij beschikking nr. 2301 JZ van 18 februari 1946 werd aan het directoraat-generaal van de prijzen de bevoegdheid toegekend om in bijzondere gevallen dispensatie te verlenen van prijsvoorschriften, maar alleen aan afzonderlijke personen voor vastgestelde afzonderlijke (partijen) goederen of bepaalde diensten: dergelijke op individuele gevallen toegesneden beslissingen worden “prijsvaststellingen” of “prijsvaststellingsbesluiten” genoemd. De ministers konden, ieder voor zover het hem aangaat, richtlijnen geven in verband met het uitoefenen van deze bevoegdheden.

Bij prijsvaststellingen door een bedrijfsschap voor de voedselvoorziening is de directeur gerechtigd te beschikken over afwijkingen van de prijsvoorschriften. In de praktijk blijkt ook de directeur-generaal van de Prijzen dergelijke beschikkingen te mogen treffen.¹⁷ Verordeningen van de bedrijfsschappen moeten ook door de DG worden goedgekeurd, omdat zij moeten worden getoetst aan de hand van het algehele economische bestel. Het was immers onduidelijk of en in hoeverre een productschap weet had van import vanuit het buitenland of goederenhulp in het kader van het Marshallplan; dat waren zaken die landelijk werden geregeld. Ook na 1950 werden de bevoegdheden tot vaststelling van prijzen van agrarische producten nog doorgedelegeerd naar publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties op dat terrein. De minister van EZ moest echter bij deze prijsvaststelling betrokken blijven om te voorkomen dat zij een concurrentiebeperking inhielden voor industriële of handelsondernemingen. Overtredingen van prijsvoorschriften werden voorgelegd aan een tuchtrechtspraak voor de prijzen; na de invoering van de Wet op de Economische Delicten in 1952 verdween dit instituut en werden deze overtredingen voorgelegd aan de economische politierechter.

2.2.3 *De geleide prijspolitiek van 1950 tot 1985*

Het leek erop dat na de inwerkingtreding van het Marshallplan en het einde van de goederenschaarste “het prijsbeheersingswerk [...] in een liquidatiestadium” was geraakt.¹⁸

In 1954 deden zich echter andere problemen voor dan door de Prijs- en Hamsterwet 1939 waren voorzien: de regering wilde - in een periode van geleide loonpolitiek - voorkomen dat loonstijgingen meteen in de prijzen zouden worden doorberekend, waardoor als gevolg van een ‘loon- en prijs-spiraal’ een niet te beteugelen inflatie zou kunnen ontstaan. Als gevolg van overleg tussen de overheid en het bedrijfsleven werd opnieuw bepaald dat voor prijsverhoging toestemming van het ministerie van Economische Zaken was vereist. Onder meer werden verboden tot prijsverhoging of z.g. prijsstoppen uitgevaardigd tegen kartels en grote bedrijven die goedkoper konden produceren dan zij in werkelijkheid in hun prijzen aangaven (men omschreef dit indertijd als “prijsverstarring in benedenwaartse richting”).

Inmiddels bleek ook de noodzaak tot de invoering van minimumprijzen om het wegconcurreren van kleinere bedrijven te voorkomen. Met name werd de geldigheid van regelingen voor levensmiddelen in het kader van het Organisatiebesluit voedselvoorziening verlengd, ook toen de vastgestelde geldigheidstermijn van het Organisatiebesluit in 1958 kwam te vervallen. Hiervoor werden naast art. 174 van de Landbouwwet verschillende wettelijke voorzieningen getroffen. Het ministerie van Landbouw had daardoor de bevoegdheid om voor bepaalde landbouwproducten zowel maximum- als minimumprijzen vast te stellen en kon deze bevoegdheden ook delegeren aan de productschappen. Tot 1993 heeft zij van deze bevoegdheid gebruik gemaakt. Het ministerie van Economische Zaken beperkte in hoofdzaak zijn bemoeienis tot de maximumprijzen.

De Prijzenwet van 1961 kent aan de overheid de permanente bevoegdheid toe om in te grijpen in de prijsvorming van goederen en diensten. Uitgangspunt is hierbij wel “dat de vrije prijsvorming een essentiële functie in het economisch bestel vervult en dat ingrijpen van overheidswege in het vrije verkeer zoveel mogelijk moet worden vermeden.”¹⁹ Toch werd aan de minister van Economische Zaken de bevoegdheid toegekend om in bijzondere omstandigheden door middel van prijsbesluiten en beschikkingen regulerend op te treden ten aanzien van de prijsvorming van sommige waren. Het prijsbeleid wordt echter gevoerd “aan de hand van criteria, zgn. prijsgedragsregels, waarover tevoren overleg is gevoerd met het georganiseerde bedrijfsleven.” Prijsmaatregelen zouden eerst door de minister mogen worden vastgesteld, indien er “onverantwoorde prijsverhogingen” van bepaalde artikelen plaats

vonden.²⁰ In 1964 werd door een wetwijziging tevens aan de minister de bevoegdheid toegekend om onmiddellijk prijsbindende voorschriften te stellen aan bedrijven die zich niet aan de prijsafspraken hielden zonder dat daarvoor een algemene prijsmaatregel moest worden afgekondigd.

Het prijsbeleid vond zijn weerslag in jaarlijkse prijsbeschikkingen voor goederen en diensten, waarbij door middel van calculatievoorschriften marges voor prijsvorming werden vastgesteld. Uitgangspunt was een peilprijs, zoals die bestond op een vastgestelde datum. De toegelaten verhogingen werden vastgesteld aan de hand van verhoogde grondstofprijzen en andere factoren, mede vastgesteld aan de hand van ramingen van het Centraal Planbureau. Deze regelingen bevatten calculatievoorschriften, waarbij de marges werden vastgesteld van de gewenste prijsverhoging. Daarnaast werden er jaarlijks voor bepaalde categorieën goederen en diensten bijzondere “sectorale” prijsbeschikkingen afgekondigd in overleg met de “sector” in industrie, handel en dienstverlening. Al deze regelingen werden van een uitvoerige motivatie voorzien in de bijbehorende toelichting. De minister verantwoordde de totstandkoming van deze regelingen in zijn ‘Jaarverslag over de uitvoering van de Prijzenwet’ aan de Staten-Generaal, die na vaststelling in de *Staatscourant* werd gepubliceerd. Wij vinden in deze toelichtingen en verslagen ook alle overlegpartners genoemd die aan de totstandkoming van de beschikkingen hebben bijgedragen.

Naast prijsbeschikkingen werden er voor de verschillende sectoren ook jaarlijks *Beschikkingen meldingen prijsveranderingen* uitgevaardigd, waarbij iedere prijsverandering (verhoging of verlaging) bij de minister moest worden aangemeld. Voor sommige categorieën goederen of diensten gold de aangifte van de prijsverandering (de z.g. “lichte melding”), bij andere moest een calculatie worden toegevoegd (de z.g. “zware melding”). Niet aangemelde prijsverhogingen waren strafbaar en konden leiden tot proces-verbaal van de Economische Controledienst.

De toepassing van de prijzenwet werd vanaf 1955 dus vooral gezien als een instrument om inflatie te beteugelen en de economische conjunctuur te beheersen. Over de effectiviteit van deze vorm van “conjunctuurbeleid” begon aan het eind van de jaren zeventig twijfel te ontstaan. Zo leidde prijsbeheersing uiteindelijk remmend op de marktwerking; vooral in bepaalde sectoren werkten de door de beschikking vastgestelde prijzen als een “quasi-kartelprijs”.²¹ Het inzicht ontstond dat prijsvorming ook door de markt zelf en dus zonder specifieke regelgeving in de hand kon worden gehouden.

2.2.4 Naar de afschaffing van prijsvoorschriften

In het kader van de deregulering werd vanaf 1982 nader overleg gevoerd over de vraag of de regering nog door middel van prijsmaatregelen mocht ingrijpen. Als redenen werden opgegeven de dalende inflatie en het feit dat het vaststellen van *toegelaten* maximumprijzen kon leiden tot hogere prijsstellingen dan feitelijk nodig was. Vanaf dat jaar werd er in ieder geval geen algemene prijsbeschikking meer vastgesteld. “De omvangrijke overheidsregulering waartoe het gevoerde loon- en prijsbeleid in het verleden heeft geleid wordt niet meer wenselijk geacht. Maatregelen zijn genomen om de marktwerking op [...] de kapitaalmarkt [en] de markt voor goederen en diensten te bevorderen.”²² De dereguleringscommissie Van der Grinten adviseerde in zijn eindrapport dat de Prijzenwet slechts als ‘ultimum remedium’ mocht worden gehanteerd, zoals ook oorspronkelijk de bedoeling scheen te zijn.²³ Aan de SER werd advies gevraagd over “de aanscherping van de prijzenwet”. De SER stelde in 1983 dat prijsmaatregelen in het bestaande economische bestel niet tot het gewenste prijsverlagende effect konden leiden: toepassing van de Prijzenwet zou alleen effectief zijn “in combinatie met of eventueel als aanloop tot (een pakket) andere maatregelen” tot bestrijding van de inflatie. Deze samenhang met andere maatregelen werd vanaf 1993 als een bindende verplichting in de wet voorgeschreven. Deze wet stelde voor de afkondiging van elke prijsregeling een advies van de SER verplicht.²⁴

In de praktijk werden reeds in 1983 de prijsvoorschriften beperkt en sedert het begin van 1985 werd geen enkel prijsvoorschrift meer gegeven.²⁵ De “prijsbewakingssystemen” die in dat jaar door het ministerie worden gehanteerd, zijn gebaseerd op regels met betrekking tot economische mededinging (prijsbindingafspraken). Zo bleef de suikerprijs nog vast, omdat er afspraken met betrekking tot de minimumprijs voor suiker verbindend waren verklaard. Over 1983 beperkte de verslaglegging over de prijsmaatregelen zich tot aankondiging van opheffing van de regelgeving, daarna werd er feitelijk geen verslag meer afgelegd. Per ingang van 1 januari 1986 werd het ministerie ingrijpend gereorganiseerd, omdat er geen aanvragen voor ontheffing van prijsvoorschriften meer hoefden te worden ingediend. Het is duidelijk dat het rechtstreeks ingrijpen in prijzen door het ministerie slechts in uitzonderlijke situaties dient te geschieden. Ambtenaren pleitten dan ook voor een striktere toepassing van de kartelwet, met name wanneer prijzen hoog worden gehouden door regionale monopolievorming.

In deze dereguleringsperiode kwam ook de Prijzennoodwet, Stb. 1984, 75 tot stand, die voorschrijft dat in situaties waarin de minister in noodgebieden of in bijzondere regio’s niet in staat is de prijzen van goederen vast te stellen, dit door een economische commissaris dient te geschieden, die daarvoor in de wet is aangewezen. Als zodanig functioneert de secretaris van de regionale Kamer van Koophandel aldaar.

Prijsvoorschriften zijn sedert 1985 slechts in bijzondere gevallen tot stand gekomen. Voor de bevoegdheid van de regering om regels te stellen voor geneesmiddelenprijzen in het belang van de gezondheidszorg is in 1991 een tijdelijke wet opgesteld, waarbij regels voor de inwerkingtreding en regels voor de handhaving nog moesten worden vastgesteld.²⁶ Een poging om ze van toepassing te verklaren voor vrije beroepsbeoefenaren mislukte, omdat het College van Beroep voor het Bedrijfsleven bepaalde dat prijsregelingen niet als instrument konden worden gehanteerd voor het inkomensbeleid. Reguliere prijsregelingen – de term ‘prijsbeschikking’ is voor dit instrument sedert de totstandkoming van de Algemene Wet Bestuursrecht definitief komen te vervallen – hebben sedertdien slechts betrekking op de prijsaanduiding. Dit zijn ministeriële voorschriften op grond van bij AMVB vastgestelde bevoegdheden, waarbij wordt aangegeven hoe de klant tot een juiste prijsvaststelling van een product moet kunnen komen. Zij worden uitgevaardigd in het belang van de consument, waardoor het prijsbeleid tegenwoordig volledig deel uitmaakt van het consumentenbeschermingsbeleid. De vaststelling van maximumprijzen is in de laatste prijzenwet slechts bij door strenge voorwaarden bepaalde uitzonderingen toegestaan. Hierbij is het prijsbeleid in overeenstemming gebracht met de vrije markt binnen de Europese Economische Gemeenschap en de Europese Economische Ruimte, waarbinnen grenzen aan de prijsvorming nagenoeg niet is toegestaan. Feitelijk wordt er heden geen prijsbeleid in de zin van dit rapport meer gevoerd.

2.3 Regelgeving

2.3.1 Wetten

Inleiding

De wetgeving met betrekking tot de prijzen regelt:

- de bevoegdheid van overheidsinstellingen om in te grijpen in de prijzen van vastgestelde goederen of diensten in de vorm van een prijsbesluit;
- de voorwaarden waaronder deze bevoegdheden worden uitgeoefend;
- de bevoegdheid van door het besluit aangewezen instellingen om prijzen of regels ten aanzien van deze prijzen vast te stellen over de goederen door middel van een prijsverordening;
- de eenmaking van prijsaanduiding en -bekendmaking; hierbij wordt ervan uitgegaan dat de aangekondigde prijs in een winkel tevens de prijs is die de consument daadwerkelijk voor zijn producten betaalt.²⁷

De besluiten met betrekking tot de prijsvorming en prijsaanduiding worden in toenemende mate aangestuurd door Europese richtlijnen. Van belang is hierbij de richtlijn van de Raad van Europa inzake de bescherming van de consument op het gebied van de prijsaanduiding van 1979, Pb. EG L 158. Bij de voorbereiding tot deze besluiten dient de SER van advies. De Commissie Consumentenaangelegenheden heeft een aparte subcommissie inzake prijsbekendmaking.

In de laatste wetwijziging van 1993 is aangegeven onder welke voorwaarden de minister nog maximumprijzen mag vaststellen. Deze voorwaarden zijn zo scherp gesteld dat een dergelijke bevoegdheid alleen bij dringende noodzaak mag worden toegepast.

Handelingen

1.
Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het voorbereiden van wetten inzake de regeling van prijzen.
Periode : 1946-
Product : Huurwet, Stb. 1950, K 636
Prijzenwet, Stb. 1961, 135; 1965, 646; 1974, 19; 1993, 621;
Wet wederverkoop van brood, Stb. 1962, 465
Wet Aardgasprijzen, Stb. 1974, 65
Machtigingswet inkomensvorming en bescherming
werkgelegenheid, Stb. 1974, 1

Tijdelijke wet normering inkomens vrije-beroepsoefenaren,
Stb. 1981, 423
Wet normering inkomens vrije beroepsoefenaren, Stb. 1987
Tijdelijke wet geneesmiddelenprijzen, Stb. 1991, 55
Overlegkader : Ministerie van Landbouw, voor wat betreft
landbouwproducten.
Ministerie van Verkeer en Waterstaat, voor wat betreft
vervoerskosten.
Ministerie van Volksgezondheid, voor wat betreft
geneesmiddelen.
Ministerie van Volkshuisvesting voor wat betreft de
huurwetgeving.

2.3.2 *Nadere prijsregelingen*

Prijsopdrijvings- en Hamsterwet 1939

2.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het voorbereiden van Koninklijke Besluiten inzake de in of buitenwerkingtreding van de Prijsopdrijvings- en Hamsterwet.
Periode : 1946-1964
Overlegkader : Ministerie van Landbouw, voor wat betreft landbouwproducten.
Ministerie van Verkeer en Waterstaat, voor wat betreft vervoerskosten.
Ministerie van Volksgezondheid, voor wat betreft geneesmiddelen.

3.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het bij AMVB stellen van nadere regels over prijsaanduiding en prijsvorming.
Periode : 1946-1964
Overlegkader : Ministerie van Landbouw, voor wat betreft landbouwproducten.
Ministerie van Verkeer en Waterstaat, voor wat betreft vervoerskosten.
Ministerie van Volksgezondheid, voor wat betreft geneesmiddelen.
Minister van Sociale Zaken, voor wat betreft het inkomen van vrije beroepsgroepen.

4.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het bij ministeriële regeling vaststellen van maximumprijzen of prijscalculatieregelingen voor branches of groepen bedrijven.
Periode : 1946-1964
Product : Prijsbeschikking
Opmerkingen : De prijsbeschikkingen konden algemene regelingen zijn, zoals beschreven in de inleiding, voor fabrikanten, importgoederen en de detailhandel, maar ook voor

- specifieke goederen die als 'utilitygoederen' konden worden aangemerkt.
- Bron : Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939, art. 4
- 5.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het nader vaststellen van maximumprijzen of prijscalculatieregelingen voor specifieke goederen en/of diensten.
- Periode : 1946-1964
- Product : Prijsverordening
- Opmerkingen : Hierbij is tevens inbegrepen het afkondigen van vrijlatingsregelingen die deze prijsverordeningen intrekken.
- Bron : Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939, art. 4
- 6.
- Actor : De minister van Economische Zaken
De minister van Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
- Handeling : Het delegeren van bevoegdheden tot het regelen van prijzen aan publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties.
- Periode : 1946-1964
- Bron : Wet op de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
- 7.
- Actor : De product- en bedrijfsgroepen in de voedingsmiddelenbranche.
- Handeling : Het nader vaststellen van maximumprijzen of prijscalculatieregelingen voor specifieke goederen en/of diensten in de voedselvoorziening.
- Periode : 1946-1949
- Product : Prijsverordening.
- Opmerkingen : Deze bevoegdheid kwam te vervallen na de afkondiging van de Vrijlatingsverordening voedselvoorziening van 1949.
- Bron : Organisatiebesluit voedselvoorziening
- 8.
- Actor : De productschappen voor voedingsmiddelen in het kader van de PBO
- Handeling : Het nader vaststellen van maximum- en/of minimumprijzen voor levensmiddelen.
- Periode : 1950-1964

Prijzenwet 1961

De Prijzenwet 1961 geeft de minister van Economische Zaken de bevoegdheid om bij ministeriële regeling (‘prijsbeschikking’) maximumprijzen vast te stellen voor goederen en diensten, alsmede voorschriften vast te stellen voor de berekening van prijzen.

Jaarlijks diende de minister aan de Staten-Generaal verslag uit te brengen op welke wijze het de prijzenwet had toegepast en wat hiervan de effecten waren. De prijsregelingen werden jaarlijks vastgesteld en herzien en hadden betrekking op:

- het percentage waarmee prijzen mochten worden verhoogd,
- prijsverhogingen van afzonderlijke goederen en diensten,
- de wijze waarop prijzen mochten worden berekend.

Tot 1982 heeft het ministerie van Economische Zaken daarvan herhaalde malen gebruik gemaakt om de conjunctuur te beïnvloeden. In 1983 werd op verzoek van de Commissie deregulering door de SER een advies uitgebracht, waarin een wijziging van art. 2 van de Prijzenwet werd voorgesteld: hierin moesten voorwaarden worden opgenomen op grond waarvan het rijk door prijsregelingen in de vrije markt mocht ingrijpen.

9.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
Handeling	:	Het bij AMVB of regeling vaststellen van regels met betrekking tot prijsvorming.
Periode	:	1961-1993
Overlegkader	:	Ministerie van Landbouw, voor wat betreft landbouwproducten. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, voor wat betreft vervoerskosten. Ministerie van Volksgezondheid, voor wat betreft geneesmiddelen.
Opmerkingen	:	Dit komt voor een deel overeen met handeling 13 van PIVOT-rapport 81, <i>Macro-economische politiek</i> .
Bron	:	Prijzenwet, art. 2b

10.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
Handeling	:	Het bij AMVB of ministeriële regeling vaststellen van goederen en/of diensten waarvoor door de minister regels inzake de prijsaanduiding kunnen worden vastgesteld.

Periode : 1961-
 Product : Prijsaanduidingsbeschikking goederen, Stcrt. 1963, 220
 Besluit prijsaanduiding goederen, Stb. 1980, 190; 1986, 142;
 1991, 199
 Overlegkader : Besluit prijsaanduiding kappers, Stb. 1980, 189
 Ministerie van Landbouw, voor wat betreft
 landbouwproducten.
 Ministerie van Verkeer en Waterstaat, voor wat betreft
 vervoerskosten.
 Ministerie van Volksgezondheid, voor wat betreft
 geneesmiddelen.
 Opmerkingen : In de prijs wordt bijvoorbeeld aangegeven:
 - de prijs per standaardhoeveelheid van een product,
 - de verzekering dat met de prijs ook de opgelegde
 belastingen en accijnzen zijn betaald,
 - de verzekering dat in beginsel ook - de in horeca
 gebruikelijke - diensten, couvertkosten, e.d. zijn
 betaald.

11.

Actor : De minister van Economische Zaken
 Handeling : Het bij ministeriële regeling jaarlijks vaststellen van maximale
 prijsmarges voor goederen en diensten.
 Periode : 1961-1983
 Product : Prijzenbeschikking goederen en diensten
 Nacalculaties van prijzenbeschikkingen
 Opmerkingen : Het betreft vastgestelde prijzen of regels met betrekking tot
 prijsvorming aan de hand van op peildata vastgestelde
 prijzen en met betrekking tot de marges waarbinnen van
 deze prijzen mag worden afgeweken. In deze regels worden
 de volgende bepalingen opgenomen:
 - begrippen: onderscheid in productie, handel, diensten,
 verhuur;
 - verboden: vaststelling van maximale marges;
 - calculatieregelingen;
 - uitzonderingen;
 - de bevoegdheden voor handhaving en de mogelijkheden
 tot ontheffing.
 Nacalculaties kunnen plaats vinden indien de werkelijke
 prijsontwikkelingen op de wereldmarkt een ander verloop
 hebben dan door het Centraal Planbureau is voorzien.
 Bron : Prijzenwet, art. 2

- 12.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het jaarlijks bij ministeriële regeling vaststellen van maximale prijsmarges voor specifieke goederen en diensten.
- Periode : 1961-1984
- Product : “Sectorale” prijzenbeschikkingen, zoals beschreven in het Jaarverslag uitvoering van de Prijzenwet 1961-1983
Nacalculaties van prijzenbeschikkingen
- Opmerkingen : Het betreft de vaststelling prijzen waarbij het niet mogelijk is de vastgestelde prijsbeschikkingen voor goederen en diensten toe te passen. Deze regels komen in overleg met de betrokken organisaties van de branches of beroepsbeoefenaren tot stand.
- Bron : Prijzenwet, art. 2
- 13.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het vaststellen van regelingen, houdende de verplichting tot aanmelding van prijsveranderingen.
- Periode : 1987-1993.
- Opmerkingen : Deze verplichtingen kunnen nadere aanwijzingen inhouden voor calculaties die tot de prijsveranderingen hebben geleid.
- Bron : Prijzenwet, art. 2
- 14.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het bij uitzondering vaststellen van maximale prijsmarges voor specifieke goederen en diensten.
- Periode : 1985-
- Product : Uitgevaardigd zijn:
Prijzenbeschikking voor ziektekostenverzekeringen, Stcrt. 1986
Prijzenbeschikkingen voor medicijnen
Pogingen tot prijsregulering van de tarieven van vrije beroepsbeoefenaren, ca 1990
- Opmerkingen : Het betreft regelingen, die tot 1993 mede getroffen zijn in het kader van andere maatregelen van andere ministeries. De randvoorwaarden, o.m. voortkomend uit het SER-advies van 1983 en uit de sedertdien ontstane jurisprudentie, zijn uiteindelijk vastgesteld in de wetwijziging van 1993. Regelingen van andere ministeries zijn inmiddels opgevangen door een eigen regeling.

Bron : Prijzenwet 1993, art. 2

15.

Actor : De minister van Economische Zaken

Handeling : Het laten voeren van verweer tegen beroepen bij de rechterlijke macht of het College van Beroep inzake niet verleende ontheffingen van prijsvoorschriften of prijsaanduidingsvoorschriften.

Periode : 1961-

Opmerkingen : Eenmaal heeft een beroep tegen weigering van een ontheffing geleid tot een uitspraak dat prijsregelingen in een bepaald geval niet van toepassing waren.

Bron : Prijzenwet, art. 2

16.

Actor : De minister van Economische Zaken

Handeling : Het jaarlijks verantwoorden van de uitvoering van de Prijzenwet.

Periode : 1961-1985

Product : Verslag van de uitvoering van de Prijzenwet in de *Staatscourant*.

17.

Actor : De minister van Economische Zaken

Handeling : Het vaststellen van prijsregelingen voor notaristarieven.

Periode : 1987-1993

Opmerkingen : De minister heeft deze bevoegdheid vastgesteld aan de hand van de Wet inkomens vrije beroepsbeoefenaren.

Bron : Prijzenwet art. 2a, wijziging in Stb. 1987, 86

18.

Actor : De minister van Economische Zaken

Handeling : Het geven van nadere voorlichting over geldende prijsregels.

Periode : 1961-1985

Product : Prijsbeleidboekjes

Bron : Archief afdeling AEP, dossiers

Prijsvaststelling in het kader van de Landbouwwetgeving

Inleiding

Bij wettelijke regeling zijn door het ministerie van Sociale Zaken verschillende productschappen opgericht, die op het gebied van het economisch verkeer ten aanzien van landbouwproducten verordeningen mogen opstellen. In deze wetten wordt aan de minister van Sociale Zaken de bevoegdheid toegekend om de minister van Economische Zaken mede te betrekken bij de besluitvorming ten aanzien van prijzen en andere verordeningen. Blijkens art. 96, lid 1 en art. 99 van de Wet op de Bedrijfsorganisatie, mogen de ministeries van Landbouw en Economische zaken bij de instelling van bedrijfsorganen “medewerking vorderen” bij de uitvoering van hun beleid. Dit houdt in dat ze taken kunnen opdragen en de daaraan verbonden bevoegdheden kunnen toekennen of delegeren. Een en ander hebben ze dan ook daadwerkelijk vastgelegd in de instellingswetten van de productschappen. Aan deze wetten zijn AMVB’s toegevoegd ter uitvoering van het desbetreffende wetsartikel. Hierin staat dat het ministerie van Economische Zaken de bevoegdheid heeft verordeningen van deze “schappen” te toetsen, voor zover het betreft:

- de detailhandel en het ambacht,
- de concurrentieverhoudingen binnen de industrie of de handel.

Ingesteld zijn de volgende productschappen:

Productschap voor Bier, Stb. 1954, 530;

Productschap voor Gedestilleerde Dranken, Stb. 1954, 450;

Productschap voor Groenten en Fruit, Stb. 1954, 446 (in 1997: Tuinbouw);

Productschap voor Margarine, Vetten en Oliën, Stb. 1954, 49;

Productschap voor Pluimvee en Eieren, Stb. 1955, 187;

Productschap voor Siergewassen Stb. 1954, 447 (in 1997: Tuinbouw);

Productschap voor Vee en Vlees, Stb. 1954, 445;

Productschap voor Vis en Visproducten, 1956, 332.

De handelingen die uit de instellingswet en de bij AMVB vastgestelde toetsingsbevoegdheid voortvloeien, zijn omschreven in PIVOT-rapport, nr. 58: *Sociaal-economische Raad*, handeling nr. 101.

Een bijzondere bepaling in de Instellingswet productschap voor zuivel, Stb. 1956, 93, geeft aan het productschap expliciet de bevoegdheid tot nadere regeling van “aangelegenheden, verband houdende met het economisch verkeer tussen de verschillende stadia van voortbrenging en afzet, waaronder [indien bij AMVB vastgesteld] de prijzen begrepen zijn”. Deze AMVB’s hebben aan het productschap expliciet de bevoegdheid toegekend om maximum- en minimumprijzen vast te stellen voor bepaalde soorten melk en bepaalde soorten kaas. Uit de memorie van toelichting

blijkt dat vooral belangen van het ministerie van Economische Zaken, met name handelsbevordering, als motivatie hebben gediend. Om die reden zijn enkele administratieve en regelgevende bevoegdheden in het kader van de Landbouwwet ook opgevoerd als handelingen van het ministerie van Economische Zaken in het kader van het prijsbeleid.

Handelingen

19.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het mede met het ministerie belast met landbouw vaststellen van prijsbeschikkende bevoegdheden van productschappen.
Periode : 1957-
Product : Bijvoorbeeld:
Besluiten houdende vaststelling van bevoegdheden van het productschap voor zuivel tot het vaststellen van minimumprijzen voor volle of halfvolle melk
Overlegkader : Ministerie van Landbouw
Brancheorganisaties van de detailhandel
Opmerkingen : De besluiten worden gemotiveerd in het belang van het economisch verkeer binnen de detailhandel of het belang van de concurrentieverhoudingen binnen de industrie of de handel.
Bron : Bijvoorbeeld: Instellingswet productschap voor zuivel, Art 4, lid 1 sub a

20.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het mede met het ministerie belast met landbouw vaststellen van prijzen van landbouwproducten voor de detailhandel.
Periode : 1957-
Overlegkader : Brancheorganisaties van de detailhandel
Opmerkingen : Vaststellingen van prijzen kunnen ook geschieden door productschappen. Deze bevoegdheden worden aan de productschappen toegekend ingevolge de instellingswet van het schap.
Bron : Landbouwwet, art. 17, Uitvoeringsbesluit van 1958, Stb. 167, art. 1, sub b

21.

Actor : De minister van Economische Zaken

Handeling : Het mede met het ministerie belast met landbouw vaststellen van prijzen van landbouwproducten in het belang van de concurrentieverhoudingen binnen de industrie of de handel.

Periode : 1957-

Bron : Landbouwwet, art. 17, art. 1, sub b. Uitvoeringsbesluit van 22 maart 1958, Stb. 167

2.4 Uitvoering

2.4.1 Advisering en onderzoek

22.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het (mede) instellen van adviserende lichamen, met betrekking tot de prijscontrole.
Periode : 1946-1964
Opmerkingen : Gesteld zijn:
De Centrale Adviescommissie voor de Prijspolitiek
De plaatselijke prijzencommissies

23.

Actor : De Centrale Adviescommissie voor de Prijspolitiek
Handeling : Het adviseren van de ministers inzake de prijscontrole.
Periode : 1946-1964

24.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het geven van voorlichting aan plaatselijke prijzencommissies.
Periode : 1946-1964

25.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het (laten) verrichten van onderzoek naar prijsverschillen, prijsvergelijkingen en prijsvormingen.
Periode : 1946-1964
Overlegkader : Economische Controledienst

2.4.2 Toetsingen en toelatingen van prijzen

Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939

De toetsingen in het kader van de Prijsopdriving- en Hamsterwet gelden roerende, onroerende goederen en diensten. Deze toetsingen kunnen aanleiding geven tot nadere aanwijzingen, in het bijzonder met betrekking tot de berekening van prijzen.

26.

Actor	:	De minister van Economische Zaken, het directoraat-generaal van de Prijzen
Handeling	:	Het geven van nadere aanwijzingen voor de toetsing van aangemelde prijscalculaties.
Periode	:	1946-1964
Product	:	„Richtlijnen” voor de berekening van winsten

27.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
Handeling	:	Het toetsen van aangemelde prijscalculaties door bedrijven aan de hand van prijsvoorschriften.
Periode	:	1946-1964
Opmerkingen	:	De minister heeft de bevoegdheid om winstmarges toe te laten als gevolg van gebleken efficiëntere productiviteit tot een maximum van 5%. Hij kan echter ook dwingen de prijzen te verlagen als er een grotere omzet is ten gevolge van de vraag.
Bron	:	Het desbetreffende prijsvoorschrift

28.

Actor	:	De minister van Economische Zaken (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling	:	Het geven van dispensatie aan ondernemers met betrekking tot prijsvoorschriften en/of -regelingen.
Periode	:	1946-1964
Product	:	Prijsvaststelling
Bron	:	Beschikking 1946, no. 2301 JZ

29.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
-------	---	-----------------------------------

Handeling : Het op verzoek geven van toestemming aan fabrikanten tot het doorberekenen van loonsverhogingen in de prijzen van onder prijsvoorschriften vallende goederen.

Periode : 1946-1947

Opmerkingen : Loonkosten, die na onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers waren vastgesteld door het College van Rijksbemiddelaars, mochten ingevolge de Beschikking prijsstop 1946 niet zonder toestemming van het directoraat-generaal van de Prijzen worden doorberekend. Dit kon echter wel volgens de Prijzenbeschikking voor fabrikanten 1947, volgens hetwelk de wettelijk toegestane loonkosten in de prijs mochten worden meeberekend.

Bron : Beschikking prijsstop 1946. Van der Zant, p. 131.

Prijzenwet 1961

In de prijsbeschikkingen van het ministerie wordt de mogelijkheid opengesteld om in bepaalde gevallen ontheffing aan te vragen. De aanvrager moet dan aan de hand van zijn administratieve gegevens aantonen in hoeverre de door hem bestede kosten een prijsverhoging boven de vastgestelde percentages noodzakelijk maken. Ook dienen prijsverhogingen boven een bepaalde marge in sommige gevallen te worden aangemeld als gevolg van jaarlijks uitgevaardigde Beschikkingen meldingen prijswijzingen. Volgens deze beschikking mochten sommige sectoren volstaan met een eenvoudige aanmelding, anderen dienden bij hun prijsverhoging ook een calculatie te voegen. De minister toetste deze aanmeldingen dan aan de hand van de prijsbeschikking.

30.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het verlenen van ontheffingen voor de toepassing van in prijsregelingen vastgestelde prijsmarges.
Periode : 1961-1985
Bron : De jaarlijkse “prijsbeschikkingen” voor goederen en diensten; de specifieke “prijsbeschikkingen”

31.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het toetsen van aangemelde prijswijzigingen boven een bepaalde vastgestelde marge.
Periode : 1961-1985
Bron : De jaarlijkse “beschikkingen van meldingen prijswijzigingen”

32.

Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het (mede) toetsen van aangemelde prijswijzigingen van tarieven van overheidsinstellingen.
Periode : 1985-1986
Opmerkingen : Overheidsinstellingen dienen vanaf 1985 tariefsverhogingen hoger dan een vastgesteld percentage aan te melden bij het ministerie van Economische Zaken.
Bron : Stort 1986, 15

2.4.3 *Fonds voor de prijspolitiek*

Om uniforme prijzen in de producten met verschillende kostprijzen te krijgen werd voor sommige gevallen een egalisatiefonds voor de prijzen ingesteld, dat de benaming kreeg van Fonds voor de Prijspolitiek. Fabrikanten die winst konden behalen uit een product met een uniforme prijs vanwege de lagere kostprijs dienden een bijdrage te leveren aan het fonds. Waar de productiekosten door omstandigheden hoger bleken te zijn en dus op de uniforme prijs verlies werd geleden, kregen de fabrikanten een uitkering van dit fonds.

33.

Actor : De minister van Economische Zaken, (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling : Het opleggen van heffingen aan bepaalde ondernemers voor het Fonds voor de Prijzen.
Periode : 1946-1964
Bron : Richtlijnen nr. 1

34.

Actor : De minister van Economische Zaken, (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling : Het uitkeren van verliezen op uniform geprijsde goederen voor het egalisatiefonds aan daardoor getroffen fabrikanten.
Periode : 1946-1964
Bron : Richtlijnen nr. 1

35.

Actor : De minister van Economische Zaken (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling : Het voeren van administratie over het Fonds voor de Prijspolitiek.
Periode : 1946-1964
Bron : Richtlijnen nr. 1

2.4.4 Prijsaanduiding

In de regels met betrekking tot de prijsaanduiding van goederen is voorgeschreven op welke wijze de prijzen per standaardhoeveelheid van bepaalde goederen aan klanten zichtbaar moet worden gemaakt. In de bijlagen van het prijzenbesluit staat aangegeven welke soorten goederen of in welke handelssituaties mag worden afgeweken van de voorschriften.

36.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
Handeling	:	Het verlenen van ontheffing van verplichtingen tot prijsaanduiding.
Periode	:	1963-
Opmerkingen	:	Ontheffing werd verleend in bijzondere gevallen, bijvoorbeeld wanneer informatie over de prijs van specifieke goederen tevens kan leiden tot ongewenste informatie over het privé-leven van de bezitter. Om die reden vroegen kleermakers in kleine gemeenschappen ontheffing voor een verplichte prijsaanduiding voor bruidsjurken.
Bron	:	Prijsaanduidingsbeschikking goederen 1963; Besluit prijsaanduiding goederen 1980, art. 3

2.5 Handhaving

In dit hoofdstuk worden de handelingen met betrekking tot administratiefrechtelijke handhaving van prijsvoorschriften door de minister beschreven. De werkzaamheden van de Economische Controledienst staan beschreven hoofdstuk 5, dat betrekking heeft op het beleidsterrein economische controle.

37.

Actor	:	De minister van Economische Zaken (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling	:	Het dwingend opleggen van prijzen voor bepaalde vastgestelde partijen goederen en/of gespecificeerde diensten.
Periode	:	1946-1964
Opmerkingen	:	Het betreft hier sancties bij geconstateerde overtredingen.
Bron	:	Het desbetreffende prijsvoorschrift

38.

Actor	:	De minister van Economische Zaken (directoraat-generaal van de Prijzen)
Handeling	:	Het als gevolg van klachten dwingend opleggen van prijzen voor bepaalde vastgestelde partijen goederen en/of gespecificeerde diensten .
Periode	:	1964-
Opmerkingen	:	Het betreft hier overtredingen van prijsvoorschriften en significante afwijkingen van prijsafspraken.

39.

Actor	:	De minister van Economische Zaken
Handeling	:	Het aan specifieke ondernemingen opleggen van prijsvoorschriften.
Periode	:	1965-
Opmerkingen	:	In deze regeling kunnen worden vastgesteld: de prijzen van de goederen ofwel de maximum- of minimumprijzen. Deze regeling is vooral van toepassing wanneer er afwijkingen van prijsafspraken worden vastgesteld.
Bron	:	Prijzenwet, 1964, art. 3a

2.6 Bronnen

Wet

- Prijsopdrivings- en Hamsterwet, Stb. 1939, 634
- Prijzenwet, Stb. 1961, 135; 1965, 646; 1974, 19; 1993, 621
- Wet wederverkoop van brood, Stb. 1962, 465
- Wet Aardgasprijzen, Stb. 1974, 65
- Machtigingswet inkomensvorming en bescherming werkgelegenheid, Stb. 1974, 1
- Tijdelijke wet normering inkomens vrije beroepsoefenaren, Stb. 1981, 423
- Wet normering inkomens vrije beroepsoefenaren, Stb. 1987
- Tijdelijke wet geneesmiddelenprijzen, Stb. 1991, 55

Amvb

- Prijsvormingsbesluit 1941, Vb 35, nr. 167
- Besluit verordenende bevoegdheid voedselvoorziening van 24 september 1943 (Stcrt.186)
- Verordening 23/1940 (Vb 39), houdende benoeming van een Gemachtigde voor de prijzen

Regeling

- Prijsbeschikking 1940, nr. 1, Vb 14, nr. 60
- Detailprijzenbeschikking, Vb 14, nr. 65
- Prijzenbeschikking gebruikte goederen no 1, Stcrt 1942, nr. 123
- Beschikking doorberekening van omzet- en invoerbelasting, Stcrt 1941, 83, 140
- Beschikking Prijsstop, Stcrt. 1945, nr. 7
- Prijsbeschikking detailhandel
- Prijsbeschikking invoergoederen 1947, Stcrt. 80.
- Prijzenbeschikking Handelsmarges 1947, Stcrt. 50.
- Prijzenbeschikking voor Fabrikanten 1947, Stcrt. 50.
- Beschikking prijsstop 1949, Stcrt. 183.
- Jaarlijkse algemene prijzenbeschikkingen van goederen en diensten in Stcrt. 1965-1984
- Jaarlijkse “beschikkingen van meldingen prijswijzigingen” in Stcrt. 1965-1984

2.7 Lijst van actoren

2.7.1 Beleidsvormende instellingen

In dit rapport komen alleen nationale organen aan de orde. Uiteraard hebben ook internationale verdragsorganen invloed gehad op het prijsbeleid. In dit rapport wordt onder meer de Europese Economische Gemeenschap genoemd, die regels uitvaardigt ter bevordering van een vrije interne markt, waarmee een centraal aangestuurd prijsbeleid van de lidstaten in strijd is. Over de buitenlandse economische betrekkingen en over de organen die van invloed zijn op het prijsbeleid zal in 2001 een afzonderlijk PIVOT-rapport gereed zijn.

De minister van Economische Zaken: 1946-

Andere prijsbepalende beleidsorganen zijn:

De minister van Verkeer en Waterstaat, met betrekking tot het transport in het bijzonder de spoorwegen en de posterijen,

De minister van Landbouw (en voedselvoorziening),

De minister, belast met volksgezondheid (voor zover het de prijzen van geneesmiddelen betreft),

De minister, belast met volkshuisvesting (voor zover het de huurprijzen betreft), vanaf 1950.

Het directoraat-generaal van de Prijzen, 1945-1956 (formeel).

Dit directoraat is vanaf 1945 de rechtsopvolger van de Gemachtigde voor de Prijzen, die in 1941 is ingesteld. Zij heeft tot 1950 adviserende bevoegdheden met betrekking tot de vaststelling van alle prijzen op het gebied van goederen en diensten, ook door ministeries van Verkeer en Waterstaat (transport) en Landbouw. Deze adviezen waren de facto bindend.

Bij Koninklijk Besluit van 1946, Stb. G 186 kwam het DG onder het ministerie van Economische Zaken te ressorteren. De adviserende taken van het directoraat-generaal gaan na de intrekking van de prijsbeschikkingen in 1950 over naar de directoraten van de desbetreffende vakministers. Ook bij het ministerie van Economische Zaken worden de prijzen van de groothandel geregeld door een directoraat dat met industrialisatie is belast. Hiermee beperkt zijn taak zich tot:

- afdoening van zaken voor het Tuchtgerecht van de Prijzen (tot de invoering van de Wet Economische Delicten, waarbij de bevoegdheden van het tuchtgerecht overgaan naar de economische politierechter),
- Beheer van het Fonds voor de Prijspolitiek.

In 1953 gaan alle bevoegdheden over naar het ministerie van Economische Zaken, directoraat Ordeningszaken, afdeling Prijspolitiek. Het directoraat-generaal blijft om juridische redenen tot 1956 op persoonlijke titel voortbestaan.

Nadien was prijsbeleid of prijspolitiek de benaming van een afdeling van het ministerie van Economische Zaken, die bleef voortbestaan onder de volgende benamingen:

- Hoofdafdeling Prijzen van de directie Orderingsvraagstukken (1953-1965),
- Directoraat Prijzen en Mededinging, van het directoraat-generaal van Industrie en Handel 1965-1973 (het kabinet-Den Uyl),
- Directoraat-generaal voor de Prijzen, Orderingsvraagstukken en Regionaal Beleid, 1974-1985, met een aantal afdelingen, belast met het prijsbeleid.

Met ingang van 1986 werd de afdeling, belast met prijsbeleid, als zodanig opgeheven, omdat er geen uitvoerende taken meer aan de ambtenaren werden opgedragen.

Centrale Adviescommissie voor de Prijspolitiek Ingesteld in 1946

Interdepartementale commissie Huurwet, 1948-1950.

Was betrokken bij de prijsbesluitvorming inzake de huur van woningen en bedrijven en was daarom voor de invoering van de Huurwet in 1950 betrokken bij het prijsbeleid.

Plaatselijke prijzencommissies

De Sociaal-Economische Raad en de product- en bedrijfsschappen, die vanaf 1950 in werking traden.

De productschappen hebben ingevolge de landbouwwetgeving prijsverordenende bevoegdheden.

2.7.2 *Handhavingsinstellingen*

De Prijscontroledienst is ingesteld door het directoraat-generaal van de Prijzen, Controleert de uitvoering van de prijzenwetten.

Gaat per 1 juli 1949 samen met de Centrale Dienst voor de Economische Controle, die belast is met de controle op de uitvoering van de distributiewetten en het Marshallplan, in de Economische Controledienst.

De Economische Controledienst, 1949-1999

Maakt proces-verbaal van overtredingen van prijsregelingen ingevolge de Prijzenwet, met name op aangifte van belanghebbenden.

Het tuchtgerecht voor de prijzen

Ingesteld bij het Besluit berechting economische delicten, Stb. 1944, E 135 ter vervanging van toegekende strafrechtelijke bevoegdheden aan de Gemachtigde voor de Prijzen.

Wordt door de Wet Economische Delicten, Stb. 1950 K 256 vervangen door de economische politierechter. Deze wet treedt per 1 mei 1951 in werking.

N.B. De uitspraken van dit tuchtgerecht zijn op grond van een reeds eerder vastgestelde vernietigingslijst vernietigd.

2.7.3 Particuliere actoren

Consumentenorganisaties, waarvan de belangrijkste zijn of waren:

- De Nederlandse Consumentenbond,
- De Stichting Konsumenten Kontakt.

Brancheorganisaties

2.8 Literatuur

J.W.J.M. Bogaards, *De vaststelling van de tarieven in de gezondheidszorg, een institutioneel onderzoek 1945-1990*, 's-Gravenhage, 1993. PIVOT-rapport nr. 8.

E.R Bothoff en K.J. Huisman, 'Prijsbeleid 1979: baat het niet dan schaadt het niet', in: *Intermediair*, 1979, p. 13-19, 33.

CAS Winschoten, *Inventaris van het archief van het Directoraat-generaal voor de Prijzen en voorgangers (1939) 1940-1956*. Winschoten 1995.

A. Ettekoven en A.J. Spijksma, *Het verdiende loon, een institutioneel onderzoek op het terrein van inkomens- en arbeidsvoorwaardenbeleid over de periode 1940-1994*. 's-Gravenhage 1997, PIVOT-rapport 47.

K.J. Huisman en J.G. van der Wielen, 'Prijsbeleid anno 1976', in: *Intermediair* 1976, nr. 12, p. 19 e.v.

H.J. Kuhlmeijer, *Prijsbeleid, handleiding voor studie en praktijk*. Deventer 1989.

M.R. Mok, 'Prijsbeleid 1983', in *TVVS*, 1983, p. 15-17.

M.R. Mok, 'Prijsbeleid 1985', in *TVVS*, 1983, p. 48-49.

Mores leren, vriendenbundel aangeboden aan drs. W.K. Moree bij zijn afscheid als plaatsvervangend Directeur-generaal van prijzen en ordening van het Ministerie van Economische Zaken. ['s-Gravenhage] 1984.

B. Pruyt, *De prijsbeheersingspolitiek tijdens de bezetting 1940-1945*, Dissertatie. Leiden 1948.

De prijsbeheersing, speciale verkorte uitgave ten dienste van de plaatselijke prijzencommissies. Met periodieke aanvullingen en supplementen. ['s-Gravenhage], 1948-1951.

E.A.T.M. Schreuder, *Sociaal-Economische raad, een institutioneel onderzoek naar het handelen van de SER, adviesorgaan van de regering en toporgaan van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, 1950-1997*. 's-Gravenhage 1998, PIVOT-rapport nr. 58.

'Verslag van de uitvoering van de Prijzenwet' in *Staatscourant* 1962-1985.

Z.M. van der Zant, *De prijswetgeving in Nederland*, Amsterdam 1954.

3 ECONOMISCHE CONTROLE

3.1 LIJST VAN AFKORTINGEN

AID	Algemene Inspectiedienst
AMVB	Algemene Maatregel van Bestuur
B en W	Burgemeester en Wethouders
BAVK	Besluit Algemeen Vestigingsverbod Kleinbedrijf
BBA	Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen
CCD	Crisiscontroledienst, Centrale Controledienst
CCHEV	Coördinatie Commissie Handhaving Economische Voorschriften
CDIU	Centrale Dienst voor In- en Uitvoer
CEDEC	Centrale Dienst voor de Economische Controle
DG	Directeur-generaal
ECD	Economische Controledienst
EZ	(Minister van) Economische Zaken
FIOD	Financiële Inlichtingen en Opsporingsdienst
GATT	General Agreement of Tariffs and Trade
HNS	(Minister/secretaris-generaal van) Handel, Nijverheid en Scheepvaart
NIVOO	het Nederlands Instituut voor de Opleiding van Opsporingsambtenaren
PCD	Prijscontroledienst
PIVOT	Project Verkorting Invoering Overbrengingstermijn
SER	Sociaal-Economische Raad
SG	Secretaris-generaal
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
Stb	Staatsblad
Stert	Staatscourant
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten van Amerika
WAS	Wet op het afbetalingsstelsel
WCGC	Wet op het consumptief geldcrediet
WCK	de Wet op het consumentenkrediet
WED	Wet op de economische delicten
WEM	Wet op de economische mededinging
WTO	Wereldhandelsorganisatie
WVC	(Minister van) Welzijn Volksgezondheid en Cultuur

3.2 INLEIDING

3.2.1 Omschrijving van het werkkterrein van de Economische Controledienst

De handhaving van behoorlijk economisch verkeer vertoont raakpunten met beleidsterreinen van verschillende ministeries. Handelingen die in strijd zijn met behoorlijk economisch verkeer kunnen als economische misdrijven worden aangemerkt. Een en ander is daadwerkelijk gebeurd in art. 1 van het Besluit berechting economische delicten, Stb. E 135, dat werd vervangen door de Wet op de economische delicten, Stb. 1951, 214. De daarin omschreven handelingen hebben met elkaar gemeen dat zij als strafbare handelingen van ondernemingen kunnen worden aangemerkt. Procedures waarbij de onderneming strafbaar wordt gesteld staan omschreven in de wet. De wetgeving en de rechtspraak met betrekking tot economische delicten voorzien met name in de vraag of de wettelijke straffen nu aan de onderneming als zodanig moet worden opgelegd of aan de aldaar werkzame persoon die het feit daadwerkelijk heeft gepleegd. Zij regelt de verantwoordelijkheid van ondernemers op dit punt - zo wordt met name de bewijsvoering inzake “opdracht” of “medeweten” geregeld.

De vaststelling van de strafbaarheid geschiedt in het kader van beleidsterreinen van verschillende ministeries. Allereerst betreft het misdrijven in het economisch verkeer, waarvoor door het ministerie van Economische Zaken regels zijn vastgesteld. Deze regelgeving is in de vorige hoofdstukken van dit rapport nader toegelicht. Verder betreft het enkele bepalingen op het gebied van buitenlandse handel, in het bijzonder waar in- en uitvoer van goederen deze betrekkingen zou kunnen schaden: voorbeelden hiervan zijn de in- en uitvoer van strategisch belangrijke goederen, van milieugevaarlijke stoffen en van goederen naar landen waartegen economische sancties zijn ingesteld. Over de buitenlandse handel wordt door het PIVOT-team een afzonderlijk onderzoek ingesteld, dat leidt tot rapporten over buitenlandse economische betrekkingen en in- en uitvoerregelingen (gereed in 2001).

Het opsporingswerk van de ECD strekt zich echter ook uit naar beleidsterreinen van andere ministeries, met name:

- Financiën (handelingen in strijd met de Belastingwet, de Bankwet, de Wet Toezicht Kredietwezen, de Wet Effectenhandel/Wet toezicht effectenverkeer, de Wet toezicht beleggingsinstellingen, de Wet toezicht verzekeringsbedrijf, alsmede de anti-witwaswetgeving)
- Volksgezondheid (handelingen in strijd met de Warenwet en veiligheidsvoorschriften; handelingen in strijd met de Wet voorkoming misbruik chemicaliën en de Wet tarieven gezondheidszorg)
- Justitie (alle met bovenstaande samenvallende handelingen die voorkomen in het Wetboek van Strafrecht, en daarnaast in het bijzonder faillissementsfraude)

Omdat de ECD bevoegdheden heeft inzake de opsporing van strafbare feiten die hem bij de uitoefening van zijn functie ter kennis komen, heeft zijn werk indirect ook raakpunten met beleidsterreinen van andere ministeries:

- Sociale Zaken (handelingen in strijd met het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen en de daarop volgende arbeidswetgeving),
- Landbouw (handelingen in strijd met bepalingen op het gebied van landbouwproductie of de gezondheid en het welzijn van dieren),
- Milieubeheer (handelingen in strijd met milieuvoorschriften),
- Cultuurbeleid (Wet behoud cultuurbezit),
- Verkeer en Waterstaat (Beleid inzake het verkeers- en vervoersbedrijf),
- Economische Zaken (beleid inzake het mijnbouwbedrijf)
- Verordeningen van bedrijfsorganisaties (Wet op de Bedrijfsorganisatie).

Voor overtreding van de verschillende wetten zijn door deze ministeries opsporingsdiensten ingesteld:

Voor het ministerie van Landbouw en Visserij: de Centrale Controledienst CCD, later de Algemene Inspectiedienst AID;

Voor het ministerie van Sociale Zaken: de Arbeidsinspectie en de Loontechnische dienst;

Voor het ministerie van Verkeer en Waterstaat: de Rijksverkeersinspectie, de Scheepsinspectie;

Voor het ministerie van Economische Zaken bovendien: het Staatstoezicht op de Mijnen;

Voor het ministerie van Volksgezondheid: de Inspectie voor de Volksgezondheid. Deze is ook belast met opsporingen van misdrijven tegen de wetgeving op het milieubeheer;

Voor het ministerie van Financiën de Financiële Inlichtingen en Opsporingsdienst FIOD.

3.2.2 *Oprichting en eerste jaren*

Dit hoofdstuk handelt over het werk van de Economische Controledienst en zijn rechtsvoorgangers vanaf 1946. De Economische Controledienst werd ingesteld bij ministeriële beschikking van 7 juni 1949, nr. 30870 J.Z.²⁸ Dit betekende de samenvoeging van twee instellingen: de Centrale Dienst voor de Economische Controle CEDEC en de Prijscontroledienst van het directoraat-generaal van de Prijzen PCD. Er zijn dus twee instellingen die aan de ECD vooraf gingen en die - evenals de ECD zelf - bevoegdheden hebben gehad tot het houden van toezicht, het controleren en het opsporen van strafbare feiten binnen de economische markt. Daarom zal in het kort iets over deze instellingen worden gezegd.

Op 30 juni 1944 stelde de secretaris-generaal van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een hoofdinspectie voor de distributiecontrole in, die tot taak had om de werkzaamheden van de controleafdelingen van de Rijksbureaus voor Nijverheid en Handel te controleren. Deze controleafdelingen van de rijksbureaus die regels konden stellen ten aanzien van de productie en contingentering van bepaalde specifieke goederen, hadden met name de taak de zwarte handel tegen te gaan. Oorspronkelijk was de inspecteur dus uitsluitend belast met de uitvoering van de Distributiewet 1939. Bij beschikking van de minister van Handel en Nijverheid van 7 september 1945 werd een Centrale Dienst voor Economische Controle ingesteld - afgekort als CEDEC -, die tot taak had “de coördinatie, centralisatie en leiding van de controlewerkzaamheden van de onder het ministerie [...] ressorterende diensten en instellingen”. Dit bevestigde de bestaande structuur, maar gaf aan de dienst de bevoegdheden om de controlebureaus van de rijksbureaus onder te brengen binnen een eigen hiërarchisch verband. In de praktijk betekende dit ook dat de controleurs van de rijksbureaus als medewerkers van de CEDEC ook andere regels dan de Distributiewet dienden toe te passen. Zo werden zij opsporingsambtenaren die belast waren met de uitvoering van het Besluit berechting economische delicten 1944 (Stb. E 142) in samenwerking met de Centrale Controlediensten van het ministerie van Landbouw en het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941. Impliciet waren zij ook betrokken bij de uitvoering van de Vestigingswet Kleinbedrijf, omdat een ondernemer zonder vestigingsvergunning van een Kamer van Koophandel ook geen bedrijfsvergunning kreeg. Dat werd echter in toenemende mate expliciet naarmate de minister als gevolg van het economisch herstel aan meer en meer bedrijfstakken ontheffingen verleende voor de aanvraagplicht van een bedrijfsvergunning. Uit een brochure met “Aanwijzingen ten behoeve van de docenten en cursisten bij de opleiding vanwege den Centralen dienst voor de Economische Controle”²⁹ blijkt dat de taakomschrijving van de dienst “zeer ruim” was gesteld zodat de minister gemakkelijk “nadere richtlijnen” kon geven. De CEDEC zou een centraal orgaan worden met gespecialiseerde medewerkers, die “een politieke opleiding” dienden te genieten. Vooralsnog werd het orgaan ingedeeld in sectoren, waarvan de

bevoegdheden samenvielen met die van de rijksbureaus en gold de controle van dat bureau de goederen waarvoor de rijksbureaus de productie nader regelden

De organisatie van de prijscontrole is vastgesteld bij de Verordening prijzen door het Militair Gezag van 18 september 1944, nr. 29³⁰ en nader vastgelegd bij de Beschikking geldende prijsbeschikkingen van de minister van Handel, Nijverheid en Landbouw van 10 november 1944. Hierin is bepaald dat alle op dat moment geldende prijsbeschikkingen, ongeacht door wie uitgevaardigd, tot nader order werden beschouwd als prijsvoorschriften van de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939. Hetgeen betekende dat het directoraat-generaal van de prijzen van het ministerie van Economische Zaken tevens belast en dus bevoegd was met de opsporing van overtredingen van prijsbeschikkingen. Deze overtredingen konden worden berecht door een tuchtrechter voor de prijzen, waarvan de taak nader werd omschreven in het Besluit berechting economische delicten. Voor de uitvoering van deze opsporingstaak was een Prijscontroledienst PCD belast. Deze dienst was politieel ingericht en kende functionarissen als districts- en afdelingscommandanten.

In 1948 onderging het bureau van de CEDEC een reorganisatie, omdat de regelgeving van de minister niet meer samenviel met de bevoegdheden van de rijksbureaus, als gevolg van de opheffing van het distributiestelsel en de toelating van de vrije markt. Wel bleven er regels ter beheersing van de prijzen en kwam de vestigingswetgeving opnieuw in de aandacht. Daarnaast leidde het Marshallplan tot de noodzaak van nieuwe vorm van toezicht op de bestemming van de door de VS verstrekte goederen. Hierdoor kwam de controle op de goederenadministratie meer en meer samen te vallen met de controle op de prijsvorming. Het ontslag van de directeur van de CEDEC in mei 1949 werd aanleiding om tot samenvoeging van de CEDEC met de Prijscontroledienst over te gaan. De directeur van de PCD werd directeur van de ECD.

De instelling van de ECD werd in 1951 nader toegelicht door een "uitvoerige taakomschrijving", die als rechtvaardiging voor de instandhouding van de dienst was bedoeld en nu als nota in het archief van het ministerie van Economische Zaken berust.³¹ In art. 2 van de oprichtingsbeschikking waren de medewerkers van de ECD gedefinieerd als beëdigde "ambtenaren, die als controleurs met de opsporing van strafbare feiten zijn belast". Zij konden door het ministerie of door andere ministeries - of, zoals de taakomschrijving zegt: "beleidsinstanties" - opdrachten worden verstrekt, "in het bijzonder tot het instellen van onderzoeken en het inwinnen van inlichtingen." De strafbare feiten waarnaar wordt verwezen, zijn voor een groot deel vastgelegd in het Besluit berechting economische delicten, dat werd vervangen door de Wet op de economische delicten, Stb. 1951, 214. Deze geeft aan de minister van Justitie de bevoegdheid om in overeenstemming met de ministers die het aangaat, bij ministeriële regeling ambtenaren aan te wijzen voor de opsporing van economische delicten.³²

De ECD is dus een instelling onder meerdere. De opsporingstaak van de ECD heeft vooral betrekking op “wetten en andere voorschriften, uitgegaan van het Ministerie van Economische Zaken.” en op handelingen van ambtenaren die werkzaam zijn bij dit ministerie. Zelf stelde ze in een memorandum: “De praktijk heeft geleerd dat deze taak voor het politieapparaat psychologische en technische bezwaren medebrengt, welke groter worden naarmate de politie minder over gespecialiseerde afdelingen beschikt.”³³ De bevoegdheden van de ECD vielen bijvoorbeeld vaak samen met de opsporingsbevoegdheden van de Centrale Controledienst van het ministerie van Landbouw, voortkomend uit de Landbouwcrisiswet 1933. De taakafbakening tussen beide diensten was niet wettelijk geregeld, maar werd bepaald door onderlinge afspraken, waarover in 1953 aan het ministerie van Economische Zaken werd gerapporteerd.³⁴ De ECD zou geen controles verrichten op typische landbouwbedrijven; ook de pachtcontrole werd aan de CCD overgelaten. Niettemin hadden beide diensten de bevoegdheid proces-verbaal op te maken wanneer ze zich op elkaars terrein bevonden (bijvoorbeeld wanneer een landbouwer de Vestigingswet overtrad dan wel een handelaar zijn boven de prijs verkochte waar gestroopt bleek te hebben). Men maakte dan afspraken op hiërarchisch terrein. Uiteindelijk werden deze afspraken aan de uitvoering van de regelgeving gekoppeld.

Als bij onderzoeken van de ECD ook zaken als deviezenovertredingen aan het licht komen of andere delicten - fraude, valsheid in geschrifte, bedrog - worden die in het proces-verbaal meegenomen. Dat geldt ook voor zaken die onder de competentie van andere opsporingsambtenaren zouden zijn gevallen; die worden echter wel van de bevindingen van de ECD in kennis gesteld. De berechting van deze delicten geschiedde door rechtelijke instanties, verbonden aan de arrondissementsrechtbanken: de economische politierechter. Deze instanties vonnissen vooral over overtredingen waarop uitsluitend een geldboete staat. Over misdrijven die leiden tot gevangenisstraf oordeelt de gewone strafrechter. Het opsporingswerk geschiedt in samenwerking met de procureurs-generaal van de gerechtshoven. Dit leidt tot geregelde contacten met de politieke instanties. Dit overleg werd tijdelijk geïnstitutionaliseerd in een Coördinatie Commissie Handhaving Economische Voorschriften CCHEV, in 1951 opgericht door de ministeries van Justitie, Economische Zaken, Landbouw en Financiën.³⁵

De ECD maakte in het eerste lustrum van zijn bestaan een inkrimping door van 1053 naar 265 ambtenaren. Dit viel samen met de intrekking van de Distributiewet en de nadere taakvaststelling en toekenning van opsporingsbevoegdheden van de dienst. In de hier omschreven handelingenlijst zal zoveel mogelijk de neerslag worden beschreven van de procedures die feitelijk door de ECD zijn uitgevoerd.

3.2.3 Nadere bevoegdheden van de ECD

De ECD heeft opsporingstaken uitgeoefend met betrekking tot overtredingen van een aantal wetten die als economische delicten staan omschreven. Alle wetten staan beschreven in de Wet Economische Delicten, art.1 en worden uitgebreid met de volgende wetsbepalingen:

Inzake het economisch verkeer

- De Vestigingswet kleinbedrijf 1939 en het Besluit algemeen vestigingsverbod kleinbedrijf 1941,
- De Vestigingswet bedrijven 1954,
- De Vestigingswet Detailhandel,
- De Vestigingswet 1995 en de daaraan verbonden vestigingsbesluiten en het vergunningenstelsel krachtens de Drank- en Horecawet,
- Het Bedrijfsvergunningenbesluit, de daaraan toegevoegde ontheffingen en de in 1954 aangenomen
- Bedrijfsvergunningenwet met de tijdelijk aangenomen bedrijfsvergunningbesluiten,
- De Handelsregisterwet en de Handelsnaamwet (betreft vaak het vaststellen dat een op andere gronden gecontroleerd bedrijf niet is ingeschreven in een handelsregister),
- De Wet beperking cadeaustelsel,
- De Winkelsluitingswet,
- De Wet betreffende het uitverkopen en opruimen in het winkelbedrijf 1935 en de Uitverkopenwet,
- De Colportagewet,
- De Wet op het afbetalingsstelsel (WAS),
- de Wet op het consumptief geldcrediet (WCGC) en de
- Wet op het consumentenkrediet (WCK),
- Besluit op de tussenpersonen in onroerende goederen en op de veilingen 1941,
- Wet ambtelijk toezicht openbare verkopeningen,
- De Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939 met de daaraan verbonden prijsbeschikkingen en prijsvoorschriften,
- de Prijzenwet 1964 met de daaraan verbonden prijsbeschikkingen,
- de prijsvoorschriften van de product- en bedrijfsschappen met betrekking tot levensmiddelen (Wet op de bedrijfsorganisatie),
- De Wet inkomens vrije beroepsbeoefenaren (m.i.v. 1 maart 1988),
- Het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen (BBA), voor zover die het midden- en kleinbedrijf gold (landbouwbedrijven werden door de CCD en de AID gedaan),
- De Wet op de wederverkoop van brood 1962,
- Het prijsaanduidingsbesluit 1943 en de aan de prijzenwet en Warenwet verbonden voorschriften met betrekking tot prijsopgave en prijsaanduiding,
- De Wet tarieven gezondheidszorg,
- De Wet op de aardgasrijzen,

- Het Kartelbesluit 1941,
- De Wet schorsing bedrijfsregelingen en de
- Wet op de economische mededinging (tot 1998),
- De Wet op de assurantiebemiddeling,
- De toetsing van verordeningen van product- en bedrijfsschappen aan de regelgeving van het ministerie.

Inzake het economisch verkeer in bijzondere omstandigheden

- De Distributiewet 1939, gedurende zijn uitvoering tot 1952,
- Het Voedselvoorzieningsbesluit, het Organisatiebesluit voedselvoorziening en de Noodwet voedselvoorziening,
- De nadere bepalingen van de Distributiewet, zoals toegepast tijdens de oliecrisis van 1973 (zie hierover ook PIVOT-rapport 83: *Energiedelfstoffen*),
- De Wet voorraadvorming aardolieproducten,
- De Hamsterwet 1962, Stb. 542,
- De Vorderingswet 1962, Stb. 587,
- De Prijzenoodwet.

Inzake buitenlandse economische betrekkingen

- De Wet Medewerking Verdedigingsvoorbereiding 1938, S 360, waarmee in verband staat:
  - Beschikking aanmelding buitenlandse militaire orders 1958,
  - De Sanctiewet 1977,
  - Wet financiële betrekkingen buitenland: Besluit financieel verkeer strategische goederen,
  - Wet buitenlandse boycotmaatregelen,
  - Wet vervoer over zee.
- Het Besluit regeling In- en Uitvoer 1944, en de in- en uitvoerverdragen,
- de In- en Uitvoerwet: controle op certificaten van oorsprong,
- Besluit anti-dumpingheffingen,
- De uitvoering van importvoorschriften overeenkomstig het Marshallplan,
- De uitvoering van handels- en grondstoffenakkoorden van de VN en de GATT (bijvoorbeeld het Multivezelaccord op textielgoederen).

Inzake waren

- Electriciteitswet 1938, Stb. 523 (geldt vanaf 1965, is ingetrokken in verband met de Warenwet),
- Warenwet, vaak incidenteel, in samenwerking met de Keuringsdienst van Waren;
  - N.B. In de Electriciteitswet 1938 werd aangegeven dat de Minister van EZ. AMVB's kon opstellen. Dit is ook gebeurd en heeft geresulteerd in diverse Electriciteitsbesluiten omtrent de deugdelijkheid, veiligheid en doelmatigheid van elektrotechnische producten Gedurende de periode van inwerkingtreding van het eerste electriciteitsbesluit in 1953 tot 1989 was de Minister van EZ belast met de zorg. Met ingang van 1 november 1989 is via het Besluit herindeling ministeriële taak Stb. 1989, 331, de minister van WVC³⁶ belast met deze zorg, vastgelegd in de Warenwet besluit elektrotechnische producten Stb. 1992, 385. Dit impliceert dat met terugwerkende kracht alle documenten die betrekking hebben op het onderwerp

deugdelijkheid, veiligheid en doelmatigheid van elektrotechnische producten door VWS in kaart worden gebracht via een institutioneel onderzoek inzake de Warenwet.

- Wet energiebesparing toestellen,
- Kernenergiewet (geldt ook voor straling verwekkende toestellen die niet in verband staan met een kerncentrale!),
- Wet uitvoering internationaal energieprogramma.

Inzake kosten gezondheidszorg

Inzake financiële transacties op beleidsterreinen van het ministerie van Financiën

- Deviezenbesluit 1945 (in samenhang met controle op uitvoervergunningen),
- Wet assurantiebemiddeling,
- Wet op de accijns van tabaksfabrikaten.

Inzake algemene wetten

- Wetboek van Strafrecht,
- Burgerlijk Wetboek: met name de controle op de ontbinding van verenigingen, stichtingen, vennootschappen en de jaarstukken. Vgl. ook: de Wet op de coöperatieve verenigingen.

De activiteiten van de dienst bestaan primair uit toepassing van deze wetten door:

- controle op ondernemers naar aanleiding van klachten inzake overtredingen van de regels;
- onderzoeken en enquêtes inzake de handhaafbaarheid van regels en de behoefte aan nadere regelgeving (in het bijzonder met betrekking tot de prijsvorming);
- onderzoeken van waren voor zover hierover melding wordt gemaakt aan de ECD met betrekking tot prijsvorming en/of elektrische veiligheid;
- opstelling van beleidsregels met betrekking tot de te volgen controle.

Hierbij moet worden aangetekend dat de ECD de bevoegdheid heeft ook andere feiten te vervolgen, die haar bij deze controlehandelingen ter kennis komen.

In de praktijk heeft de ECD de volgende specialisaties ontwikkeld:

- boekhoudkundige controle;
- technisch onderzoek met betrekking tot apparatuur;
- bedrijfstechnisch onderzoek.

De interne controle van het werk geschiedt door ambtenaren in lokale vestigingen, de “buitendiensten”, die naast hun normale handelingen ook periodiek verantwoording afleggen van hun werkzaamheden door rapportages in de vorm van weekrapporten. Vanaf 1985 is de ECD daadwerkelijk betrokken geweest bij de opsporing van feiten inzake financiële integriteit van het bank- en verzekeringswezen.

Blijkens recente voorlichtingsbrochures is de ECD in toenemende mate betrokken bij de assistentie voor de opsporing van economische delicten die in het algemeen onder de strafwet of onder internationale regels vallen. Dat zijn met name gevallen die als fraude (valsheid in geschrifte bij de opgave van allerlei soorten vereiste gegevens) kunnen

worden aangemerkt. Vaak wordt dan een beroep gedaan op hun kennis van zaken inzake handelsadministratie.

Met ingang van 1 januari 1999 is de ECD een samenwerkingsverband aangegaan met de Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst FIOD, waardoor zij ophoudt zelfstandig te bestaan. Wel voert zij nog handelingen uit die beschreven staan in dit rapport.

3.3 Handelingen

3.3.1 Algemeen beleid

Krachtens artikel 17 van de WED en diverse wettelijke regelingen, waarin nadere bepalingen inzake de WED zijn opgenomen, zijn de ambtenaren van de Economische Controledienst aangewezen als opsporingsambtenaar. In het Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar, Stb. 1994, 825, is geregeld over welke kwaliteiten deze ambtenaar dient te beschikken en hoe zijn werkzaamheden zich verhouden met het justitiële apparaat. In de praktijk is dit een bevestiging van de gang van zaken, zoals die vanaf 1945 plaats vond: ambtenaren van de CEDEC, de PCD en de ECD dienden een opleiding te volgen waarbij zij tevens instructies ontvingen van de politie en daarvoor een examen moesten afleggen. Een van die opleidingsinstituten was het Nederlands Instituut voor de Opleiding van Opsporingsambtenaren NIVOO te Tienhoven.³⁷ Zij werden daarna door justitiële instellingen beëdigd. De procedure, aanvankelijk vastgelegd in de instellingsregeling van 1949 is vanaf 1994 nader omschreven in het Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar, art. 20.³⁸ Tevoren zijn er van het ministerie van Justitie circulaire's uitgegaan, waarin werd aangegeven welke opleidingseisen er voor opsporingsambtenaren werden gesteld.

In dit hoofdstuk worden alle handelingen genoemd die niet onder de hoofdstukken 3.3.2 en volgende zijn opgenomen. Deze laatste handelingen kunnen weliswaar strafrechtelijke gevolgen hebben, maar leiden toch in eerste instantie tot administratieve sancties, die in de regelgeving zijn vastgelegd.

1.
Actor : De minister van Economische Zaken
Handeling : Het aanvragen van toekenning, verlenging of intrekking van opsporingsbevoegdheden van de ECD met betrekking tot de handhaving van wetsregels.
Periode : 1949-1999
Product : *Voorbeelden zijn:*
Beschikking, houdende aanwijzing van de Economische Controledienst als opsporingsambtenaar voor de handhaving van de Wet op de economische mededinging
Beschikking, houdende aanwijzing van de Economische Controledienst als opsporingsambtenaar voor de handhaving van de Elektriciteitswet 1932, 1965
Opmerkingen : Dit staat gelijk met handeling 77 van PIVOT-rapport 31, *Handelen met de sterke arm II*. Het betreft handelingen ter uitvoering van

- bevoegdheden die reeds door de wet zijn toegekend met betrekking tot de aanwijzing van opsporingsambtenaren.
- Bron : Instellingsbeschikking van de ECD, art. 2, lid 1
- 2.
- Actor : De CEDEC, de ECD
- Handeling : Het opstellen van opleidingsmateriaal voor de opleiding van opsporingsambtenaren van de ECD.
- Periode : 1945-1999
- Product : Lesboekjes, stencils en instructies
- Opmerkingen : Het betreft in de praktijk vermoedelijk de toevoeging van eigen materiaal aan dat van opleidingsinstellingen als het Nederlands Instituut voor Opleiding van Opsporingsambtenaren NIVOO te Tienhoven.
- Bron : Deze handelingen zijn vanaf 1994 gebaseerd op het Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar art. 16.
- 3.
- Actor : De CEDEC, de ECD
- Handeling : Het (doen) opleiden van opsporingsambtenaren.
- Periode : 1945-1999
- Opmerkingen : Deze werkzaamheden bestaan in ieder geval uit de bekostiging van de opleiding.
- Bron : Deze handelingen zijn vanaf 1994 gebaseerd op het Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar art. 16.
- 4.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het vaststellen van kentekens waarmee ambtenaren van de ECD zich kenbaar maken bij het aanhouden van verdachten van economische delicten.
- Periode : 1951-1999
- Product : Stoptekens, signalen e.d.
- Overlegkader : Justitie, Openbaar Ministerie
- Bron : WED, art. 24, lid 1
- 5.
- Actor : De minister van Economische Zaken
- Handeling : Het vaststellen en wijzigen van tarieven voor de boetes van overtredingen van voorschriften van het ministerie.
- Periode : 1951-1999
- Product : Tarieflijsten of bijdragen daartoe, gericht aan het Openbare Ministerie

Overlegkader : Justitie, Openbaar Ministerie
Bron : WED

6.

Actor : De ECD
Handeling : Het opstellen van nadere instructies inzake de opsporing en vaststelling van strafbare feiten.
Periode : 1945-1999
Overlegkader : Justitie, Openbaar Ministerie
Opmerkingen : Het betreft hier met name uitleg en interpretatie van wet- en regelgeving zoals die door de minister van Economische Zaken is vastgesteld of door het justitiële apparaat mede is gedefinieerd.

7.

Actor : De ECD
Handeling : Het opsporen en vaststellen van strafbare feiten.
Periode : 1945-1999
Product : Proces-verbaal
Overlegkader : Justitie, Openbaar Ministerie
Opmerkingen : Het betreft hier met name de vaststelling van economische delicten, al dan niet in samenwerking met de politie, die ook elders in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering zijn vastgelegd. Het informeren van opsporingsdiensten inzake geconstateerde overtredingen van wettelijke regelingen die niet onder de opsporingsbevoegdheid van de ECD vallen, valt tevens onder deze handeling. De ECD is immers bevoegd om bij dergelijke feiten ook zelf verbaliserend op te treden.

8.

Actor : De CEDEC, de ECD
Handeling : Het verrichten van onderzoek in opdracht van beleidsinstellingen.
Periode : 1949-1999
Product : Voorbeeld is:
Een onderzoek in opdracht van de Algemene Rekenkamer naar een manco van het rijk bij compensatietransacties in het bedrijfsleven.
Bron : Instellingsbeschikking van de ECD, art. 2, lid 2

9.

Actor : De ECD
Handeling : Het periodiek (doen) rapporteren inzake verrichte controlewerkzaamheden.

Periode : 1949-1999
Product : Controlestaten, weekrapporten van buitendienstambtenaren e.d.

10.

Actor : De ECD
Handeling : Het extern verantwoorden van zijn controlewerkzaamheden.
Periode : 1949-1999
Product : Bijvoorbeeld: jaarverslagen
Bron : De voor de verslaglegging opgestelde aanwijzingen.

3.3.2 *Controle op de vestigingswet bedrijven en op de detailhandel*

De minister heeft een wettelijke bevoegdheid om voor de vestiging van bepaalde bedrijfstvormen bij AMVB voorschriften vast te stellen, waarin eisen voor handelskennis, vakbekwaamheid en/of kredietwaardigheid worden gesteld. De ECD is bevoegd om overtredingen van deze voorschriften, ook wel vestigingsbesluiten genoemd, op te sporen en proces-verbaal op te maken. Gelijkaardige bevoegdheden heeft ze bij overtredingen door middenstanders van de Winkelsluitingswet, de Uitverkopenwet en de Wet op de beperking van het cadeaustelsel. De ECD reageert hierbij op klachten van bedrijven die door deze overtredingen in hun belangen worden geschaad. Deze klachten kunnen worden doorgegeven via het ministerie, de provinciale secretariaten van de Bedrijfsgroep Detailhandel of de SER of rechtstreeks van belanghebbenden. Voor de toepassing van bepaalde wettelijke voorschriften is soms nadere regelgeving in de vorm van aanwijzingen nodig. Met name de sterk op branche-indeling gerichte oudere Vestigingswetten kenden soms nogal subtiel onderscheid op grond van een bepaalde, vast omschreven vakbekwaamheid. Ook waren er uitzonderingen in de winkelwetgeving waarbij soms door de jurisprudentie moest worden vastgesteld welke waren in bepaalde omstandigheden wel of wat niet buiten sluitingstijd mochten worden verhandeld.

De ECD kan bij klachten dus vaststellen dat:

- een ondernemer niet bevoegd is zijn bedrijf uit te oefenen, omdat hij niet over de vereiste vergunningen – kennis of bekwaamheden - beschikt; zij vordert dan sluiting van het bedrijf;
- een ondernemer waren verhandelt die niet tot de branche behoren waarvoor hij een vergunning heeft of waarvan de handel op een bepaald tijdstip niet is toegelaten. Zij legt dan een boete op.

Met name de verhandeling van waren is vaak onderzoeksobject van de ECD, die dan op verzoek van een tegen broodroof klagende brancheorganisatie beslissingen neemt om ongeoorloofde concurrentie te voorkomen. Indien deze handelingen bij de rechter worden aangebracht, houdt dit meestal in dat tegen de door de ECD getroffen sancties bezwaar bestaat, zodat de strafrechter het geval mag beoordelen

Vanaf 1993 heeft de ECD geen daadwerkelijke controle meer uitgeoefend in het kader van de Vestigingswet. Dit is een reactie op het vereenvoudigingsbeleid inzake de vestiging van bedrijven, zoals dat toen door de minister was aangekondigd.

11.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het geven van nadere aanwijzingen inzake de interpretatie van de Winkelwet, de Uitverkopenwet en de Wet tot beperking van het

cadeaustelsel, alsmede de vestigingsbesluiten bij de controle van in ondernemingen aangetroffen waren.

Periode : 1949-1999
Product : Richtlijnen en aanwijzingen aan de inspecteurs
Overlegkader : De brancheorganisaties
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 4. Bronnen Marshallhulp

12.

Actor : De ECD
Handeling : Het onderzoeken van klachten van overtredingen van de Uitverkopenwet en de Wet tot beperking van het cadeaustelsel, alsmede de vestigingsbesluiten en daarmee samenhangende verordeningen van product- en bedrijfsschappen.

Periode : 1949-1999
Product : Proces-verbaal
Opmerkingen : Hierbij is inbegrepen de Wet wederverkoop van brood, Stb. 1962, 465.
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 4. Bronnen Marshallhulp

13.

Actor : De ECD
Handeling : Het onderzoeken van klachten van overtredingen van de Winkelwet.
Periode : 1949-1999
Product : Proces-verbaal
Overlegkader : De plaatselijke politie
Opmerkingen : De handhaving van de Winkelsluitingswet is in eerste instantie in handen van de politie. Slechts bij excessieve en regelmatige overtredingen, die b.v. tot klachten van brancheorganisaties leiden, vervult de Economische Controledienst een actieve rol.³⁹
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 4. Bronnen Marshallhulp

3.3.3 *Controle op de prijzen*

In het kader van het door het ministerie gevoerde prijsbeleid werd tijdens de oprichting aan de ECD een drietal taken toegedacht:

- Controle op de naleving van de prijsvoorschriften. Deze controles kunnen incidenteel geschieden op klachten, maar kunnen ook worden meegenomen in situaties bij bedrijven waar reeds controle op andere gronden plaats vindt. Gedurende de distributieperiode vonden gelijktijdig steekproefsgewijze controles in ondernemingen op naleving van de distributiewet, de prijzen en de in- en uitvoerregelingen plaats;
- Het informeren van het ministerie over ontwikkelingstendensen van het prijsverloop en de prijsvorming van niet meer aan voorschriften gebonden sectoren van het bedrijfsleven en het onderzoeken naar excessieve gevallen van prijsopdrijving. Hierbij werd ook gedacht aan een onderzoek naar de kosten van het levensonderhoud en aan methoden van prijsinformatie aan de consument (oneerlijke prijsvergelijking);
- Het verlenen van bijstand aan de plaatselijke prijzencommissies. Hiervoor werd een speciaal bureau opgericht. De werkzaamheden van deze commissies waren in ieder geval geëindigd met de invoering van de Prijzenwet 1961.

Nadat in de periode 1982-1985 de prijsregeling van overheidswege nagenoeg werd afgeschaft bestaan er alleen nog prijsvoorschriften op het gebied van de gezondheidszorg. Voor de controle daarop is ingevolge het Besluit aanwijzing opsporingsambtenaren Wet tarieven gezondheidszorg, Stcrt. 1982, 30, de ECD aangewezen.

Bijzondere beleidsadviezen

14.

Actor	:	De ECD, de CEDEC
Handeling	:	Het op verzoek van de minister verrichten van onderzoek ter voorbereiding van bijzondere prijs en/of distributiemaatregelen.
Periode	:	1949-1999
Opmerkingen	:	Dit betreft met name <ul style="list-style-type: none"> - oorzaak van de stoffenschaarste bij de confectie-industrie, - prijsvergelijkend onderzoek in bepaalde branches. Vanaf het in onbruik geraken van de prijsmaatregelen in het kader van de Prijzenwet konden dergelijke adviezen leiden tot herinvoering van prijsmaatregelen. Deze situatie is tot aan de opheffing van de ECD theoretisch gebleven.
Bron	:	Memorandum 8-2-1950, bijlage I, p. 2

15.

Actor	:	De ECD,
Handeling	:	Het op verzoek van de minister, of zelfstandig, verrichten van onderzoek naar misleidende prijsaanduidingen, prijsvergelijkingen en prijsstellingen.
Periode	:	1961-1999
Opmerkingen:	:	Doel van deze adviezen is een wijziging in de prijs(aanduidings)wetgeving.

Uitvoering en handhaving

16.

Actor : De ECD
Handeling : Het adviseren van de minister bij verzoeken om ontheffing van prijsbeschikkingen.
Periode : 1949-1961
Opmerkingen : Dit betreft met name de handel in:
- schroot,
- kolen.
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 8

17.

Actor : De ECD
Handeling : Het verrichten van prijscontroles bij de vervaardiging en verhandeling van goederen aan de hand van prijsbeschikkingen en prijsvaststellingen.
Periode : 1946-1961
Opmerkingen : De controle vindt plaats bij de fabrikant, grossier en detaillist.
Bron : Prijsvormingsbesluit 1941, *passim*; Memorandum ECD 8-2-1950, p. 3-4

18.

Actor : De ECD
Handeling : Het controleren van betaalde grondprijzen bij de vervreemding van landbouwgronden.
Periode : 1949-1961
Opmerkingen : Het betreft hier met name gecamoufleerde vormen van prijsverhogingen in de vorm van opgeld, toegevoegde levende have e.d. om de maximumprijs te ontduiken.
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 8

19.

Actor : De ECD
Handeling : Het verstrekken van voorlichting aan plaatselijke prijzencommissies.
Periode : 1946-1999
Opmerkingen : De plaatselijke prijzencommissie is samengesteld uit vertegenwoordigers van consumentenbelangen en middenstand op aanwijzing van het College van Burgemeester en Wethouders. Zij hebben tot taak uitspraken te doen in geschillen met betrekking tot prijsstellingen. De ECD steunt deze commissies

- door de toezending van voorschriften en informatiemateriaal en met contactambtenaren.
- Bron : Prijsvormingsbesluit 1941
- 20.
- Actor : De ECD
- Handeling : Het op verzoek van plaatselijke prijzencommissies verrichten van informatieve onderzoeken naar aanleiding van klachten.
- Periode : 1946-1961
- Opmerkingen : De hieruit voortvloeiende richtlijnen kunnen leiden tot terugbetaling van teveel betaalde gelden aan de verkoper.
- Bron : Prijsvormingsbesluit 1941
- 21.
- Actor : De ECD
- Handeling : Het op klachten van belanghebbenden verrichten van onderzoeken naar ongeoorloofde prijsveranderingen.
- Periode : 1961-1985
- Product : Proces-verbaal voor de gerechtelijke vervolging; rapport aan de minister
- Overlegkader : Ministerie EZ
- Opmerkingen : Het betreft prijsveranderingen buiten de door de prijsregelingen gestelde marges, waarvoor door de minister geen ontheffing is verleend.
- Bron : De desbetreffende prijsbeschikkingen.
- 22.
- Actor : De ECD
- Handeling : Het naar aanleiding van klachten van belanghebbenden toetsen van verordeningen van bedrijfslichamen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (productschappen en/of bedrijfsschappen) inzake prijzen, prijsaanduidingen en andere handelsvoorschriften.
- Periode : 1961-1999
- Opmerkingen : Het betreft hier regelgeving waarvoor het ministerie van Economische Zaken aan de bedrijfslichamen bevoegdheden heeft toegekend dan wel de medewerking heeft gevorderd ingevolge de Wet op de Bedrijfsorganisatie art, 69.1 en 99. Als toetsings-criteria kunnen dienen: de prijswetgeving en de regelgeving ten aanzien van economische mededinging.
- 23.
- Actor : De ECD

Handeling : Het controleren van bij de minister ingediende gegevens bij verzoeken om ontheffing van prijsbeschikkingen.
Periode : 1961-1999
Bron : “Uitvoerige taakomschrijving”, p. 8

24.

Actor : De ECD
Handeling : Het opsporen van overtredingen van prijsvoorschriften op het gebied van de gezondheidszorg.
Periode : 1982-1999
Overlegkader : Ministerie belast met volksgezondheid
Bron : Wet tarieven gezondheidszorg, art. 31; Besluit aanwijzing opsporingsambtenaren Wet tarieven gezondheidszorg, Stcrt. 1982, 30

3.3.4 Controle op afbetalings- en kredietregelingen

De ECD controleerde afbetalingsregelingen op grond van gegevens, die ook waren vastgesteld in de Prijzenwet. Verkapte of werkelijke prijsverhogingen van bij afbetaling te koop aangeboden goederen moesten ook volgens die wet worden tegengegaan, maar er waren ook afzonderlijke wettelijke regelingen op het afbetalingsstelsel. Dat waren de Wet op het afbetalingsbedrijf (Stb. 1936, 605), de Wet op het afbetalingsstelsel 1961 (WAS), en de Wet op het Consumptief Geldkrediet, die door het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk was voorbereid. In 1990 kwam, mede onder invloed van Europese regelgeving de Wet op het Consumentenkrediet (WCK) tot stand. Zie over de rol van de minister PIVOT-rapport 91, *Consumentenbeleid*.

In art. 57 WCK, is aan de minister de bevoegdheid toegekend om toezichthoudende ambtenaren aan te wijzen voor de controle op toegelaten kredietinstellingen. Deze ambtenaren zijn vooral bevoegd tot het reageren van klachten van consumenten bij overtreding van de regels of de normen met betrekking tot het consumentenkrediet. In het besluit houdende aanwijzing van de Economische Controledienst als toezichthoudende ambtenaren, Stcrt. 1992, nr. 7, is de ECD als toezichthoudende instelling aangewezen.

25.

Actor : De ECD
Handeling : Het adviseren van de Commissie van Onderzoek inzake het Afbetalingswezen.
Periode : 1950-1954
Bron : "Uitvoerige taakomschrijving", p. 8

26.

Actor : De ECD
Handeling : Het controleren van afbetalingscontracten en prijzen van op afbetaling verkochte goederen.
Periode : 1949-1999
Product : Proces-verbaal
Opmerkingen : Hierbij is inbegrepen de controle op de prijs van de verkochte waar. In de oorspronkelijke prijzenbeschikking was namelijk niet vastgelegd dat op afbetaling te verkopen waren in prijs gelijk moest zijn aan waren die bij contante betaling werden verkocht.
Bron : Prijzenbeschikking verkoop op afbetaling; WAS

27.

Actor : De ECD

Handeling : Het controleren van kredietinstellingen die betrokken zijn bij afbetalingscontracten.
Periode : 1949-1993
Product : Proces-verbaal
Bron : WAS

28.

Actor : De ECD
Handeling : Het adviseren aan de minister inzake klachten van kredietnemers inzake misstanden bij kredietverleningen.
Periode : 1993-1999
Overlegkader : De minister van Economische Zaken
Opmerkingen : Het betreft hier vooral misleiding bij kredietvormen, voorgespiegelde rente e.d., waarvoor art. 12 van de Europese richtlijn voor het consumentenkrediet de aanwijzing van een klachteninstantie voorschrijft.
Bron : WCK, art. 57

3.3.5 *Controle op de binnenlandse handel tijdens de uitvoering van de distributiewet*

29.

Actor : De ECD
Handeling : Het opstellen van instructies inzake de controle op de invoer bewerking en verhandeling van onder de distributiewet vallende goederen.
Periode : 1949-1954
Bron : "Uitvoerige taakomschrijving", p. 10-11

30.

Actor : De ECD
Handeling : Het periodiek controleren van producenten op de invoer bewerking en verhandeling van onder de distributiewet vallende goederen.
Periode : 1949-1954
Product : Controlerapporten
Opmerkingen : Het betreft hier met name een volledige `administratieve en voorraadcontrole' op schaarse producten waarop bij illegale verhandeling veel winst kan worden behaald. Deze handelwijze werd in de periode 1950-1955 herhaaldelijk toegepast in de blikverwerkende industrie en de schrootverwerkende bedrijven. Laatstgenoemden mochten slechts een maximale hoeveelheid schroot in opslag hebben.
Bron : "Uitvoerige taakomschrijving", p. 10-11

31.

Actor : De ECD
Handeling : Het steekproefsgewijs controleren van producenten van onder de distributiewet vallende goederen.
Periode : 1949-1954
Product : Controlerapporten
Opmerkingen : Het betreft de verificatie van daadwerkelijke leveringen aan de hand van de distributieadministratie (stookolie, aardolieproducten, diamant) of op verzoeken van de rijksbureaus.

3.3.6 Kartelcontrole.

De ECD heeft - mede ter uitvoering van de Wet schorsing bedrijfsregelingen 1950 - bevoegdheden toegewezen gekregen om ongewenste mededingingsafspraken op te sporen. De minister kan dan ingrijpen. Hieraan lag oorspronkelijk het Kartelbesluit 1941 ten grondslag. Opsporingen van ongewenste kartels kunnen leiden tot afspraken en beleidsnota's. Met de samenwerkende bedrijven kunnen afspraken worden gemaakt, die aan een onverbindendverklaring kunnen vooraf gaan. Van belang zijn in dit verband de artikelen in het Prijsvormingsbesluit 1941 die koppelverkoop en kettinghandel verbieden. In 1950 werd bovendien een aanvang gemaakt met wetgeving inzake de economische mededinging. In 1958 werd de taak van de ECD grotendeels overgenomen door een Commissie Economische Mededinging en werd de controle bijgevolg verricht door het ministerie zelf. Zie daarover PIVOT-rapport 93: *Mededingingsbeleid*.

De ECD blijft echter betrokken bij het onderzoek naar ongewenste en niet aangemelde mededingingsafspraken. Na de inwerkingtreding van de nieuwe Mededingingswet heeft zij op verzoek van de Nederlandse Mededingingsautoriteit verschillende onderzoeken verricht.

32.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het leveren van bijdragen aan beleidsregelingen van de minister ten aanzien van kartels.
Periode	:	1950-1958
Opmerkingen	:	Voordat de minister een beschikking treft, draagt zij de ECD op om een onderzoek te verrichten naar de gegevens die door de bedrijven zijn verstrekt en naar andere bedrijven in dezelfde bedrijfstak om na te gaan of er geen oneerlijke mededinging ontstaat.
Bron	:	“Uitvoerige taakomschrijving”, p. 13;

33.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het adviseren van de Commissie voor bedrijfsregelingen inzake bij haar voorgelegde bedrijfsregelingen.
Periode	:	1950-1958
Bron	:	“Uitvoerige taakomschrijving”, p. 13

34.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het opsporen van niet, onvolledig of onjuist bij het ministerie van Economische Zaken aangemelde kartelafspraken, dan wel in feite voortgezette kartelafspraken die bij het ministerie zijn afgemeld
Periode	:	1950-
Opmerkingen	:	Kartelafspraken dienen bij het ministerie van Economische Zaken te worden aangemeld op straf van nietigheid. De minister heeft de bevoegdheid deze afspraken onverbindend te verklaren of te wijzigen. Indien een niet aangemelde kartelafpraak alsnog in stand wordt gehouden, is er sprake van een strafbaar feit en wordt door de ECD proces-verbaal opgemaakt.
Bron	:	Kartelbesluit 1941, nader beschreven in “Uitgebreide taakomschrijving...”, p. 14.

3.3.7 Handhaving industriële eigendom

De hier beschreven handelingen betreffen inbreuk op de industriële eigendom. De meeste inbreuken worden civielrechtelijk afgedaan. Opzettelijke namaak wordt echter ook als een economisch delict gezien dat aan strafrechtelijke vervolging onderhevig is. Sedert de vaststelling van Europese regelgeving ten aanzien van economische mededinging zijn er ook regels uitgevaardigd met betrekking tot de bescherming van de industriële eigendom. Bij verordening van de Raad van Ministers van de Europese Gemeenschappen van 1986, nr. 3842 (Pb EG L 357) is vastgesteld dat houders van geregistreerde merken en modellen en tekeningen gerechtigd zijn de Lidstaten te verzoeken om namaakproducten in beslag te doen nemen. Deze verordening is in de loop der jaren aangescherpt en betreft ook parallelimport van merkartikelen buiten licentiecontracten om. Namaakproducten kunnen op vordering van de houder door de overheid in beslag worden genomen in afwachting van een gerechtelijke uitspraak. De merkhouder betaalt hiervoor een vergoeding in de vorm van nader vast te stellen administratiekosten en stelt zekerheden voor het geval zijn vordering wordt afgewezen of hij om andere redenen zijn procedure niet voortzet. Met de opsporing van namaakproducten is de Economische Controledienst belast.

35.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het op verzoek van houders van merken en erkende modellen en tekeningen (mede) opsporen van in beslag te nemen namaakproducten.
Periode	:	1986-1999
Bron	:	Verordening Raad EG 1986, nr. 3842; Wet bestrijding namaakprodukten art. 2

3.3.8 Handelingen met betrekking tot het bank- en verzekeringswezen

Het betreft de assistentie bij strafbare inbreuken op de financiële integriteit van instellingen op het gebied van bankwezen, effectenverkeer, beleggingsinstellingen en het verzekeringswezen. Hierbij is ook inbegrepen het onderzoek naar het witwassen van geld dat aan de controle van de belastingdienst is onttrokken. Het betreft de volgende regelgeving:

- Wet toezicht kredietwezen 1978, Stb. 255, 1992, Stb. 722;
- Wet effectenhandel 1985, Stb. 571;
- Wet toezicht effectenverkeer 1991, Stb. 378;
- Wet toezicht beleggingsinstellingen, Stb. 1990, 380. De minister van Financiën stelt bij AMVB regels vast, waaraan de instellingen moeten voldoen. De Nederlandsche Bank heeft de bevoegdheid om nadere beschikkingen te treffen in de vorm van ontheffingen. De ECD reageert op klachten tegen het optreden van deze instellingen door belanghebbenden;
- Verschillende antiwitwassingswetten;
- Wet assurantiebemiddeling, Stb. 1952, 34; wet assurantiebemiddelingsbedrijf 1991;
- Wet toezicht verzekeringsbedrijf.

Over de regelgeving en andere actoren zie het PIVOT-rapport nr. 40, *Geregeld toezicht*.

36.

Actor : De ECD
Handeling : Het (mede) opsporen van strafbare handelingen in verband met verzekeringen.
Periode : 1985-1999

37.

Actor : De ECD
Handeling : Het onderzoeken van strafklachten tegen agenten en tussenpersonen op het gebied van verzekeringen.
Periode : 1985-1999
Bron : Wetten assurantiebemiddeling(bedrijf)

38.

Actor : De ECD
Handeling : Het naar aanleiding van klachten (mede) opsporen van strafbare handelingen in verband met beleggingsinstellingen en aandelenhandel aan de beurs.
Periode : 1990-1999

Bron : Wet toezicht beleggingsinstellingen, Stb. 1990, 380, Wet toezicht aandelenverkeer

39.

Actor : De ECD

Handeling : Het (mede) adviseren van het meldpunt en daarbij aangesloten instellingen inzake aangemelde ongebruikelijke transacties.

Periode : 1990-1999

Opmerkingen : In samenhang met handeling 753 van PIVOT-rapport 40, *Zicht op toezicht*.

3.3.9 *Controle op faillissementen*

40.

Actor	:	De ECD
Handeling	:	Het (mede) opsporen van strafbare handelingen in verband met faillissementen.
Periode	:	1985-1999
Opmerkingen	:	De ECD wordt vooral betrokken bij de bewijsvoering op grond van controledeskundigheid van bedrijfsadministraties.

3.4 Literatuur

N.B. Een lijst PIVOT-rapporten met onderzoeken naar verwante beleidsterreinen, waarnaar in dit rapport ook verwezen wordt, bevindt zich achterin deze band.

Joh. Alsema, *Het ontstaan van de ECD*, manuscript voor een personeelsblad

Aanwijzingen ten behoeve van de docenten en cursisten ter opleiding van den Centralen Dienst voor de Economische Controle. Centraal Archief EZ, inv. nr. 115

CAS Winschoten, *Inventaris van het archief van het Directoraat-Generaal voor de Prijzen en voorgangers (1939) 1940-1956*. Winschoten 1995

EZ, *De Economische Controledienst ECD is de bijzondere opsporingsdienst van het Ministerie van Economische Zaken*. 's-Gravenhage [1998]

Pim Hiemstra, 'Een maaltje ECD', in: *Mores leren, vriendenbundel aangeboden aan drs. W.K. Moree bij zijn afscheid als plaatsvervangend Directeur-generaal van prijzen en ordening van het Ministerie van Economische Zaken*. ['s-Gravenhage] 1984, p. 26-31

drs. M.B.J Kavelaars, *Handelen met de sterke arm, Rapport institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein 'Politie'*, 's-Gravenhage 1994, PIVOT-rapport nr. 31

'Memorandum voor de taakstelling van de Economische Controledienst', in: Centraal archief van het Ministerie van Economische Zaken, inventarisnummer 115

A. Mulder en M.R. Mok, *Kartelrecht*, Alphen aan den Rijn 1962

W.L. Snijders, 'De directie Ordeningsvraagstukken in de jaren vijftig', in: *Mores leren, vriendenbundel aangeboden aan drs. W.K. Moree bij zijn afscheid als plaatsvervangend Directeur-generaal van prijzen en ordening van het Ministerie van Economische Zaken*. ['s-Gravenhage] 1984., p. 106-120

'Uitvoerige taakomschrijving van de Economische Controledienst' in: Centraal archief van het Ministerie van Economische Zaken, inventarisnummer 116

P. VerLoren van Themaat, 'Het kartelbeleid sinds de bevrijding', in *Sociaal-Economische Wetgeving*, 1952, p. 129-153

P. VerLoren van Themaat, 'Het kartelbeleid in de eerste ambtsperiode van minister Zijlstra' in *Sociaal-Economische Wetgeving*, 1957, p. 1-24,

A.J.M. Weebers, *Contrôle op internationale kartels; over volkenrechtelijke grenzen van nationale en internationale kartelcontrole*. Zwolle (dissertatie Amsterdam), 1957

H.D. van Wijk, *De Winkelsluitingswet*, ['s-Gravenhage,] 1952

drs. R.F. Zeeuwen, *Wet op de economische delicten, [...] met aantekeningen, uitvoeringsvoorschriften, ministeriële circulaires, strafvorderingsrichtlijnen en jurisprudentie*. Zwolle 1987⁸; (Schuurmans en Jordens 128)

4 Noten

---

¹ Nederlands Juristenblad 1919, 161

² Actuele literatuur over prijsbeleid of prijzenpolitiek beschrijft uitsluitend of in hoofdzaak het werk van ondernemers van bedrijven. Met prijspolitiek worden dan de afwegingen bedoeld die de ondernemer dient te maken bij het bepalen van de prijs van zijn product.

³ Zie de uitleg van Z.W. van der Zant in noot 13

⁴ Prijsopdrivings- en Hamsterwet art. 3

⁵ Verordeningsblad 14, nr. 60.

⁶ Verordeningblad 14, nr. 65.

⁷ Stcrt. 1943, 208.

⁸ Stcrt. 1942, nr. 69a

⁹ Van der Zant, p. 24.

¹⁰ Verordeningblad 1944, nr. 92.

¹¹ Zie voor de uitwerking van prijsregelingen met betrekking tot de huur ook het rapport Volkshuisvesting (In Holland staat een huis), dat in voorbereiding is.

¹² Beschikking Prijsstop, Stcrt. 1945, nr. 7

¹³ Een en ander is erkend bij arrest van de Hoge Raad van 25 mei 1848, NJ 1948, nr.556. Van der Zant, p. 50. Van der Zant spreekt in dit verband van “besluiten”, en bedoelt daarmee beschikkingen in de zin van AWB. “Een besluit is [...] van lagere orde dan een verordening, waaruit stilzwijgend volgt dat regelingen inzake prijzen, marges, betalings- en leveringsvoorwaarden niet in de vorm van een besluit mogen worden afgekondigd.” p. 80.

¹⁴ Arrest gerechtshof Amsterdam 3 april 1951, NJ 1952, 434, Van der Zant, p. 41.

¹⁵ Volgens Van der Zant bleek de regeling met betrekking tot textiel niet altijd behoorlijk te handhaven of aan de gewenste doelstellingen te voldoen, zie p. 163-171.

¹⁶ Zie hiervoor PIVOT-rapport 91, *Consumentenbeleid*.

¹⁷ Van der Zant, p. 78-79; hij is van mening dat deze prijsvaststellingen geen rechtskracht hebben gehad, maar mogelijk zijn zij nimmer aangevochten.

¹⁸ W.L. Snijders in: *Mores leren [...]*, p. 106.

¹⁹ MVT, HdTK 1958-1959 5349, nr. 3, p. 4

²⁰ MVT wetswijziging 1964, HdTK 1963-1964 7559, nr. 3, p. 1.

²¹ Aldus Mok in: *TVVS* 1993, p. 16.

²² MVT wetswijziging 1993, HdTK 1991-1992 22591, nr. 3, p. 1

²³ Bothoff 1979, p. 13.

²⁴ Art. 2, lid 4.

²⁵ M.R. Mok, ‘Prijsbeleid 1983’, in *TVVS* 1983, p. 15-17; ‘Prijsbeleid 1985’, in *TVVS*, 1985, p. 48-49.

²⁶ Tijdelijke wet geneesmiddelenvoorziening, Stb. 1991, 55.

²⁷ Afwijkende prijsaanduidingen zijn bijvoorbeeld bekend in de Verenigde Staten, waar de prijzen van de goederen in winkels vaak worden aangegeven zonder de daaraan toegevoegde (locale) omzetbelasting.

²⁸ Stcrt. 1949, 108.

²⁹ Aangetroffen in Algemeen Rijksarchief, Centraal Archief van het ministerie van Economische Zaken 1944-1965, inv.nr. 115.

---

³⁰ Publicatieblad van het Militaire Gezag van 28 september 1944, nr. 5. Over de prijsbeheersing onder de bezetting en de aan verordening voorafgaande besluiten zie CAS, Inventaris van de archieven van de Dienst van de Gemachtigde voor de prijzen [...], Winschoten 1995.

³¹ ARA, Centraal archief EZ 1944-1965, inv.nr. 115.

³² Art. 17, lid 1, sub 2.

³³ Memorandum van 8 februari 1950, bijlage II, p. 2.

³⁴ Nota van de ECD aan het ministerie, 13 maart 1953, nr. 2716 EB, exh. JZ nr. 12015. Centraal archief EZ, inv.nr. 116.

³⁵ Stcrt. 1951, 112.

³⁶ 1994 VWS.

³⁷ Circulaire van het ministerie van Justitie van 16 september 1988, Stcrt. 190.

³⁸ Handelingen met betrekking tot dit besluit, voor zover niet rechtstreeks vallend onder verantwoordelijkheid van de ECD, dus met name de rol van het ministerie van Justitie en de rol van de procureurs-generaal, zijn beschreven in PIVOT-rapport, nummer 31, Handelen met de sterke arm II, p. 49-73. Hierin staan ook de nodige strafrechtelijke bevoegdheden van ECD-ambtenaren beschreven.

³⁹ Ministerie van EZ ter beantwoording van kamervragen, 27 maart 1996.